

SMANJENJE UTICAJA PANDEMIJE COVID-19 NA UČENJE DJECE I MLADIH U
BOSNI I HERCEGOVINI

BRZA PROCJENA STANJA I POTREBA – OBRAZOVANJE U
BOSNI I HERCEGOVINI

FAZA II

UNICEF Bosna i Hercegovina i UNESCO Bosna i Hercegovina

August 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
KONTEKST	7
Metodologija	8
Rezultati.....	9
<i>Osiguranje pristupa obrazovanju za svu djecu i mlade .....</i>	<i>9</i>
Predškolsko vaspitanje i obrazovanje	9
Osnovno i srednje obrazovanje	11
Visoko obrazovanje	13
Osiguranje pristupa obrazovanju za svu djecu i mlade – rezime glavnih nalaza	14
<i>Osiguranje kvaliteta obrazovanja za svu djecu i mlade.....</i>	<i>15</i>
Praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje postignuća učenika	15
Praćenje i vrednovanje online učenja	17
Obuka nastavnog osoblja	18
<i>Osiguranje kvaliteta obrazovanja za svu djecu i mlade – rezime glavnih nalaza.....</i>	<i>18</i>
<i>Siguran povratak u škole .....</i>	<i>19</i>
<i>Finansiranje obrazovanja.....</i>	<i>20</i>
<i>Finansiranje obrazovanja – rezime glavnih nalaza .....</i>	<i>23</i>
Zaključci i preporuke	25
DODATAK 1 - Spisak institucija koje su odgovorile na upitnik.....	31
DODATAK 2 - Upitnik za obrazovne vlasti u Bosni i Hercegovini – brza procjena stanja i potreba	32

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
BD	Distrikt Brčko
COVID-19	Koronavirusna bolest
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
IKT	Informaciono-komunikacione tehnologije
ISCED	Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja
KM	Konvertibilna marka
LZO	Lična zaštitna oprema
PISA	Program za međunarodnu procjenu postignuća učenika
RS	Republika Srpska
SDG	Održivi razvojni ciljevi
UN	Ujedinjene nacije
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu
UNICEF	Fond Ujedinjenih nacija za djecu

SAŽETAK

Pandemija koronavirusne bolesti (COVID-19) izazvala je prekid obrazovanja za 1,6 milijardi djece i mladih širom svijeta i prijeli da pogorša već postojeću krizu učenja. Oko 500.000 djece i mladih u Bosni i Hercegovini (BiH) bilo je pogođeno zatvaranjem ustanova predškolskog, školskog i univerzitetskog obrazovanja širom zemlje sredinom marta 2020. godine. Iako se negativni učinci zatvaranja škola na život djece i mladih svakodnevno dokumentuju na globalnom nivou, temeljita procjena dugoročnih posljedica pandemije tek predstoji.

UNICEF i UNESCO su u junu 2020. zajednički sproveli Brzu procjena stanja i potreba – Obrazovanje u Bosni i Hercegovini (faza II) s ciljem sticanja uvida u trenutnu situaciju i potrebe u sektoru obrazovanja u kontekstu pandemije COVID-19. Podaci su prikupljeni od 15 nadležnih obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini (BiH) putem upitnika, uz stopostotni odaziv (Prilog 2). Prikazani podaci se odnose na period od sredine marta do sredine juna 2020. godine. Cilj izvještaja je da obezbijedi informacije na osnovu kojih će UN i obrazovne vlasti u BiH formulisati svoje odgovore na pandemiju COVID-19. Izvještaj se može koristiti za daljnje analize i djelovanje na osnovu preporuka.

Obrazovne vlasti uključile su većinu djece u online nastavu – osnovni pristup online nastavi imalo je 99% djece i mladih u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju. Ali, uprkos tome, u BiH i dalje postoje djeca i mladi koji nisu bila uključena u nastavni proces, te djeca i mladi bez adekvatnog pristupa informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT) i internetu. Romska djeca su u nesrazmjerno većoj mjeri pogođena ovim problemom i čine najmanje 6% ukupnog broja djece koja nemaju pristup IKT-u i internetu. Iako u visokom obrazovanju nisu zvanično zabilježeni slučajevi studenata bez pristupa online nastavi, obrazovne vlasti bi zbog mogućeg nedostatka podataka trebale dodatno ispitati ovaj nalaz. Predškolci čine najveću grupu koja tokom obustave rada obrazovnih ustanova nije imala pristup online učenju, nije pohađala svoju vaspitno-obrazovnu ustanovu. Naime, između sredine marta i sredine maja 2020. pohađanje predškolskog vaspitanja i obrazovanja tokom obustave rada predškolskih ustanova prekinulo je čak 82% djece. Ovaj sektor je posebno ranjiv imajući u vidu činjenicu da je prije pandemije predškolske ustanove pohađalo samo 25% djece u BiH.

Nadležne obrazovne vlasti na različitim nivoima vlasti u BiH odlučila su se za specifične lokalne mehanizme osiguranja kvaliteta obrazovanja tokom pandemije COVID-19. Iako su u pojedinim oblastima zauzeti slični pristupi, postoje razlike u primijenjenim mehanizmima za osiguranje kvaliteta obrazovanja, koje su detaljnije obrađene u ovoj procjeni. S obzirom na to da je u BiH sektor obrazovanja visoko decentralizovan, prisutna je velika raznolikost pristupa online nastavi i ne postoji jedinstvena platforma za online učenje. Škole u BiH su u najvećem broju slučajeva za online učenje koristile jednostavne komunikacijske alate, a samo su pojedine obrazovne vlasti svojim prosvjetnim radnicima pružale mogućnost za obuku u toj oblasti.

Sigurno otvaranje škola može predstavljati novi izazov za obrazovne vlasti jer iziskuje višesektorsko strateško planiranje, odmjeravanje zdravstvenih rizika uz istovremeno osiguranje kvaliteta obrazovanja, kontinuitet učenja te adekvatno i prilagođeno finansiranje obrazovanja zasnovano na specifičnim potrebama. Procjenom je utvrđena tendencija smanjivanja budžeta za obrazovni sektor radi preusmjeravanja budžetskih sredstava u druge pogođene sektore.

Procijenjeni kumulativni budžet za obrazovanje u 2020. godini iznosi 14,775,853 KM i predstavlja 1,1% ukupnih javnih izdataka za formalno obrazovanje.

Na osnovu nalaza procjene formulisane su sljedeće glavne preporuke, koje su definisane odvojeno za obrazovne i druge relevantne vlasti u BiH i za UN-ovo planiranje odgovora i oporavka.

	OBRAZOVNE I DRUGE RELEVANTNE VLASTI U BiH	UN BiH
<p>OSIGURANJE PRISTUPA OBRAZOVANJU ZA SVU DJECU I MLADE</p>	<p>Integrirati online učenje i modalitete mješovitog učenja u postojeći zakonodavni okvir o obrazovanju.</p> <p>Poboljšati prikupljanje i upravljanje digitalnim podacima u realnom vremenu, uz raščlanjivanje podataka koji se odnose na obrazovanje djece i mladih iz ranjivih grupa.</p> <p>Detaljnije procijeniti pitanja s kojima se susreću djeca, mladi i nastavno osoblje u vezi s pristupom online nastavi. Nastaviti s poboljšavanjem pristupa IKT-u i internetu za djecu, mlade i nastavno osoblje. To, između ostalog, uključuje i obezbjeđivanje asistivnih tehnologija i podršku djeci s poteškoćama u razvoju, partnerstvo s privatnim sektorom radi obezbjeđivanja univerzalnog pristupa internetu i sl.</p> <p>Nastaviti s praćenjem potencijalnog uticaja pandemije COVID-19 na ukupnu stopu upisa u programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja i pojačati napore na poboljšanju pristupa. Intenzivirati podršku porodicama čija su radna mjesta pogođena pandemijom COVID-19 pružanjem finansijski pristupačnih usluga brige o djeci.</p> <p>Intenzivirati razvoj različitih mogućnosti učenja na daljinu za djecu predškolskog uzrasta u slučaju daljnjih obustava rada predškolskih ustanova kombinovanjem različitih modaliteta</p>	<p>Podržati obrazovne vlasti da ojačaju praćenje pristupa online učenju na svim nivoima obrazovanja i da ojačaju mehanizme za upravljanje podacima (s posebnim osvrtom na ugrožene grupe djece i mladih).</p> <p>Pružiti podršku obrazovnim vlastima u osiguravanju kontinuiteta učenja za svu djecu i mlade poboljšanjem pristupa odgovarajućim IKT-ima i internetu (s posebnim osvrtom na ranjive grupe djece i mladih kao što su Romi). Ovo takođe može uključivati daljnje zalaganje za obezbjeđivanje univerzalnog pristupa internetu za svu djecu i mlade i obezbjeđivanje asistivne tehnologije za djecu s poteškoćama u razvoju.</p> <p>Nastaviti s praćenjem potencijalnog uticaja pandemije COVID-19 na ukupnu stopu upisa u programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja i pružati podršku vlastima u jačanju sektora predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Podržati obrazovne vlasti u poboljšanju pristupa predškolskom vaspitanju i obrazovanju tokom pandemije COVID-19 i drugih vanrednih situacija izgradnjom kapaciteta za primjenu inovativnih modela online učenja i podržavanjem razvoja TV sadržaja za malu djecu i njihove roditelje.</p>

	<p>učenja (kao što su TV nastava i online učenje).</p> <p>Dodatno razviti modalitete online učenja koji koriste napredna softverska rješenja i povećati broj škola koje su osposobljene za korištenje naprednih softvera.</p> <p>Omogućiti programe za nadoknađivanje propuštene praktične nastave na svim univerzitetima.</p>	
<p>OSIGURANJE KVALITETA OBRAZOVANJA ZA SVU DJECU I MLADE</p>	<p>Procijeniti uticaj zatvaranja škola na učenje, s posebnim osvrtom na ranjivu djecu i mlade, poput male djece, Roma i djece s poteškoćama u razvoju.</p> <p>Dodatno razvijati mehanizme praćenja i osiguranja kvaliteta online učenja i mješovitog učenja.</p> <p>Vršiti evaluacije online učenja tokom obustave izvođenja nastave u školama i pružiti preporuke za njegovo poboljšanje.</p> <p>Nastaviti razvijati i širiti programe profesionalnog usavršavanja u oblasti online i mješovite nastave. Identifikovati i podržati marginalizovano nastavno osoblje kako bi im se obezbijedili resursi za usavršavanje digitalnih vještina i unapređenje kvaliteta online nastave.</p> <p>Nastaviti razvijati inovativne metode ocjenjivanja učenika koje će se primjenjivati u online učenju i mješovitom učenju.</p> <p>Rekonceptualizirati obrazovanje i ubrzati obrazovni proces – pandemija COVID-19 nam je pružila jedinstvenu priliku za ubrzavanje inovacija i reformi u obrazovnom sektoru.</p> <p>Razmjenjivati iskustva s drugim obrazovnim vlastima u BiH o dobrim praksama i naučenim lekcijama o</p>	<p>Pružiti podršku obrazovnim vlastima da dodatno procjenjuju uticaj pandemije na kvalitet učenja i podržati međunarodnu, regionalnu i lokalnu razmjenu iskustava.</p> <p>Podržati obrazovne vlasti u daljnjem razvoju programa profesionalnog usavršavanja za poboljšanje kvaliteta online učenja.</p> <p>Podržati obrazovne vlasti u integrisanju mješovitih pristupa učenju u reforme obrazovnog sektora.</p>

	obrazovanju tokom pandemije COVID-19 kako bi se dodatno poboljšali odgovori obrazovnog sektora.	
OSIGURANJE SIGURNOG POVRATKA U ŠKOLE	U saradnji i koordinaciji sa zdravstvenim i drugim relevantnim vlastima i zainteresovanim stranama, razviti planove ponovnog otvaranja škola u skladu s Okvirom za sigurno otvaranje škola. Prilikom izrade akcionih planova predvidjeti moguće daljnje prekide obrazovnog procesa – ne bi trebalo da postoji samo jedan scenarij za ponovno otvaranje škola.	Podržati obrazovne vlasti u izradi akcionih planova za sigurno otvaranje škola obezbjeđivanjem globalnih i regionalnih resursa. Podržati siguran rad predškolskih ustanova i škola obezbjeđivanjem materijala, opreme i stručnih znanja.
OSIGURANJE ADEKVATNOG FINANSIRANJA OBRAZOVANJA	Mobilisati resurse obezbjeđivanjem i povećanjem obrazovnih budžeta za sigurno otvaranje škola i jačanje otpornosti škola na poremećaje u obrazovnom procesu. Obezbijediti i povećati ciljano finansiranje ranjive djece i mladih.	Pružiti preporuke obrazovnim vlastima za ekonomično sigurno otvaranje škola. Predočiti donosiocima odluka moguće negativne uticaje smanjenja budžeta za obrazovni sektor i zagovarati neophodnost ulaganja u sigurno otvaranje škola.

KONTEKST

Pandemija koronavirusne bolesti (COVID-19) izazvala je najveći prekid obrazovanja u historiji. Ovim prekidom pogođeno je 94% učenika širom svijeta, što predstavlja 1,58 milijardi djece i mladih od predškolskog do visokog obrazovanja u 200 zemalja¹. Od sredine marta 2020. oko 500.000² djece i mladih u Bosni i Hercegovini (BiH) bilo je pogođeno obustavom rada predškolskih ustanova, škola i univerziteta širom zemlje. BiH je, kao i mnoge druge zemlje, na ovaj prekid u učenju odgovorila uvođenjem različitih modaliteta izvođenja nastave na daljinu i putem interneta.

U BiH odgovor na pandemiju COVID-19 u oblasti obrazovanja bio je decentralizovan, u skladu s administrativnim uređenjem zemlje. U BiH za obrazovanje je nadležno 15 organa vlasti, i to – Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske i Ministarstvo za naučnotehnoški razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo Republike Srpske, deset kantonalnih ministarstava obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) i Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta BiH. Nadalje, postoje dva ministarstva koja imaju koordinacionu ulogu – Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, koje koordinira deset kantonalnih ministarstava u FBiH, i Ministarstvo civilnih poslova BiH, koje je zaduženo za koordinaciju na državnom nivou. U zemlji postoji 326 predškolskih ustanova (ISCED 0) koje pohađa 30.587 djece, 1.785 osnovnih škola (ISCED 1, ISCED 3) koje pohađa 273.795 djece, 315 srednjih škola (ISCED 3) koje pohađa 112.933 djece te 31 visokoškolska ustanova³ (ISCED 5, ISCED 6, ISCED 7) s ukupno 79.886 studenata⁴.

Iako su dokazi koji mjere uticaj obustave izvođenja nastave u školama na rizik od prenošenja virusa još uvijek oskudni, štetni učinci obustave rada škola na učenje, dobrobit i sigurnost djece i mladih jasno su dokumentovani. Djeca i mladi na svim nivoima obrazovanja su u opasnosti od propuštanja gradiva i gubitaka u učenju. Primjera radi, postotak djece koja ne postignu osnovni nivo znanja u čitanju mjereno Programom za međunarodnu procjenu postignuća učenika (PISA) može porasti sa sadašnjih 53 na 61% u regionu zapadnog Balkana⁵.

Obustava izvođenja nastave u školama može dodatno povećati nejednakosti s obzirom na povećani rizik ranjivih grupa djece i mladih od napuštanja školovanja. Djeci s poteškoćama u razvoju, djeci u pokretu, djevojčicama i dječacima iz etničkih manjina i djeci koja žive u siromaštvu pristup obrazovanju može biti onemogućen u nesrazmjerno većoj mjeri tokom i

---

¹ Policy Brief: Education during COVID-19 and Beyond. United Nations. August 2020 [Policy Brief: Obrazovanje tokom i nakon pandemije COVID-19. Ujedinjene nacije. August 2020.]

² Agencija za statistiku BiH, dostupno na: <http://bhas.gov.ba/Calendar/Category/15>

³ Kompletan lista visokoškolskih ustanova dostupna je na sajtu Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, http://hea.gov.ba/akreditacija_vsu/

⁴ Agencija za statistiku BiH, dostupno na: <http://bhas.gov.ba/Calendar/Category/15>

⁵ The Economic and Social Impact of COVID-19- Education, Western Balkans Regular Economic Report No 17, World Bank Group, Spring 2020 [Ekonomski i socijalni uticaj COVID-19 - Obrazovanje, Redovni ekonomski izveštaj za Zapadni Balkan br. 17, Grupacija Svjetske banke, proljeće 2020.]

nakon pandemije COVID-19. Ako porodice zapadnu u teško siromaštvo, empirijski dokazi pokazuju da će djeca iz najsiromašnijih domaćinstava vjerovatno napustiti školovanje. Na taj način, kombinacija ekonomskog uticaja pandemije COVID-19 i obustave izvođenja nastave u školama može ostaviti posljedice na čitavu generaciju⁶. Ekonomski gubici u obrazovanju mogli bi dostići 16.000 USD izgubljene zarade tokom života učenika, što preračunato na globalnom nivou predstavlja izgubljenu zaradu u vrijednosti 10 biliona USD⁷.

Dugotrajna obustava izvođenja nastave u školama može imati negativne učinke i na druge oblasti pored obrazovanja. Škole djeci i mladima pružaju mnoge ključne usluge, poput zdravstvenih, prehrambenih i psihosocijalnih usluga. Zatvaranje škola može nesrazmjerno više pogoditi djevojčice i žene jer su one ranjivije na veći broj različitih oblika zlostavljanja, kao što su porodično nasilje, transakcioni seks te rani i prisilni brakovi. Pored toga, žene u većoj mjeri brinu o djeci tokom obustave rada škola, što može doprinijeti većim razlikama u zaradi i, shodno tome, većoj rodnoj nejednakosti⁸.

S obzirom na porast slučajeva COVID-19 u BiH i širom svijeta u julu i augustu 2020. godine, u školskoj 2021-2022. godini mogu se očekivati novi prekidi u obrazovanju. Obrazovne vlasti u zemlji moraće nastaviti da se prilagođavaju na „novu normalnost“, uz istovremeno ulaganje napora u sprečavanje i minimiziranje gubitaka u učenju i nejednakosti. Iako je pandemija COVID-19 izazvala nezapamćene poremećaje u obrazovanju, ona istovremeno predstavlja priliku za sve zemlje, pa tako i BiH, da preispitaju neke od tradicionalnih obrazovnih praksi i ubrzaju inovacije u ovom sektoru.

U ovom izvještaju predstavljeni su nalazi Brze procjene stanja i potreba u obrazovanju u BiH, faza II, koju su sproveli UNICEF i UNESCO u BiH. Podaci su prikupljeni od 10. juna do 18. jula 2020. i pokrivaju period od sredine marta do sredine juna 2020. Izvještaj se nadovezuje na prethodnu Brzu procjenu stanja i potreba u obrazovanju u BiH (faza I) koju je UNICEF sproveo u martu 2020.

METODOLOGIJA

UNICEF i UNESCO su izradili upitnik za Brzu procjenu stanja i potreba u obrazovanju (Dodatak 2) koji je na adrese 15 tijela nadležnih za obrazovanje u BiH (Dodatak 1) distribuiran u junu 2020. Upitnik je distribuiran putem e-pošte, a odgovore su dostavili zvaničnici obrazovnih vlasti. Odaziv je bio 100%. Upitnik je izrađen na osnovu UNICEF-ove Brze procjene stanja i potreba u

---

⁶ Policy Brief: Education during COVID-19 and Beyond. United Nations. August 2020 [Policy Brief: Obrazovanje tokom i nakon pandemije COVID-19. Ujedinjene nacije. August 2020.]

⁷ World Bank, "COVID-19 Could Lead to Permanent Loss in Learning and Trillions of Dollars in Lost Earnings", 18 June 2020 [Svjetska banka, „COVID-19 može dovesti do trajnih gubitaka u učenju i izgubljene zarade u vrijednosti bilion dolara“, 18. jun 2020.], dostupno na <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/06/18/covid-19-could-lead-to-permanent-loss-in-learning-and-trillions-of-dollars-in-lost-earnings>.

⁸ Policy Brief: Education during COVID-19 and Beyond. United Nations. August 2020 [Policy Brief: Obrazovanje tokom i nakon pandemije COVID-19. Ujedinjene nacije. August 2020.]

obrazovanju Faza I, koja je sprovedena u martu 2020, uz dodatak stavki koje se odnose na oblasti visokog obrazovanja i finansiranja obrazovnog sektora. Upitnik je izmijenjen za kantonalna, entitetska i državna tijela nadležna za obrazovanje u zavisnosti od njihove nadležnosti. Podaci su prikupljeni u skladu s UNICEF-ovom Procedurom etičkih standarda u istraživanju, evaluaciji, prikupljanju i analizi podataka⁹ i Principima Velikog sporazuma između donatora i humanitarnih organizacija za koordiniranu procjenu potreba Ethos¹⁰.

Svrha Faze II procjene je obezbijediti ažurirani pregled stanja u obrazovanju u BiH od sredine marta do sredine juna 2020. godine, raščlanjeno po administrativnim jedinicama nadležnim za obrazovanje. Ovaj izvještaj ima za cilj da obezbijedi informacije neophodne za odgovor UN-a i obrazovnih vlasti u BiH na pandemiju COVID-19 i može se koristiti za daljnje analize i djelovanje na osnovu preporuka.

REZULTATI

Osiguranje pristupa obrazovanju za svu djecu i mlade

Nakon zatvaranja škola sredinom marta 2020. zbog pandemije COVID-19, obrazovne vlasti su vrlo brzo počele s primjenom online učenja i drugih mehanizama učenja na daljinu prilagođenih odgovarajućem nivou obrazovanja. Budući da je online učenje predstavljalo novinu za gotovo sve administrativne jedinice¹¹, mnoge obrazovne vlasti u BiH suočile su se sa zakonskim izazovima. Naime, sedam od dvanaest nadležnih obrazovnih vlasti navelo je da njihovi zakoni i podzakonski akti ne prepoznaju modalitete online učenja ili nisu prilagođeni kontekstu online učenja. Shodno tome, ove administrativne jedinice su izdale *ad hoc* odluke i uputstva s ciljem ublažavanja nastalih izazova.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Većina obrazovnih vlasti zatvorila je sve predškolske ustanove tokom perioda blokade i ograničenog kretanja zbog koronavirusa. U Republici Srpskoj, od ukupno 174 predškolske ustanove, ostalo je otvoreno 11 javnih i 13 privatnih ustanova za 313 djece. Iako većina obrazovnih vlasti nije organizovala predškolsko online učenje, u nekim administrativnim jedinicama (Republika Srpska, Kanton Sarajevo, Hercegovačko-neretvanski kanton i Srednjobosanski kanton) djeca od 3 do 6 godina mogla su pohađati aktivnosti putem interneta. U Unsko-sanskom kantonu, iako Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta nije organizovalo predškolsko online učenje, bilo je primjera predškolskih ustanova čije je rukovodstvo to samoinicijativno pokrenulo. U Kantonu Sarajevo i Posavskom kantonu organizovano je obavezno/pripremno predškolsko vaspitanje i obrazovanje na internetu za djecu od 5 do 6 godina. Odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko organizovalo je predškolsko vaspitanje i obrazovanje za petogodišnjake putem televizije – TV serija „Školica“ emitovana je

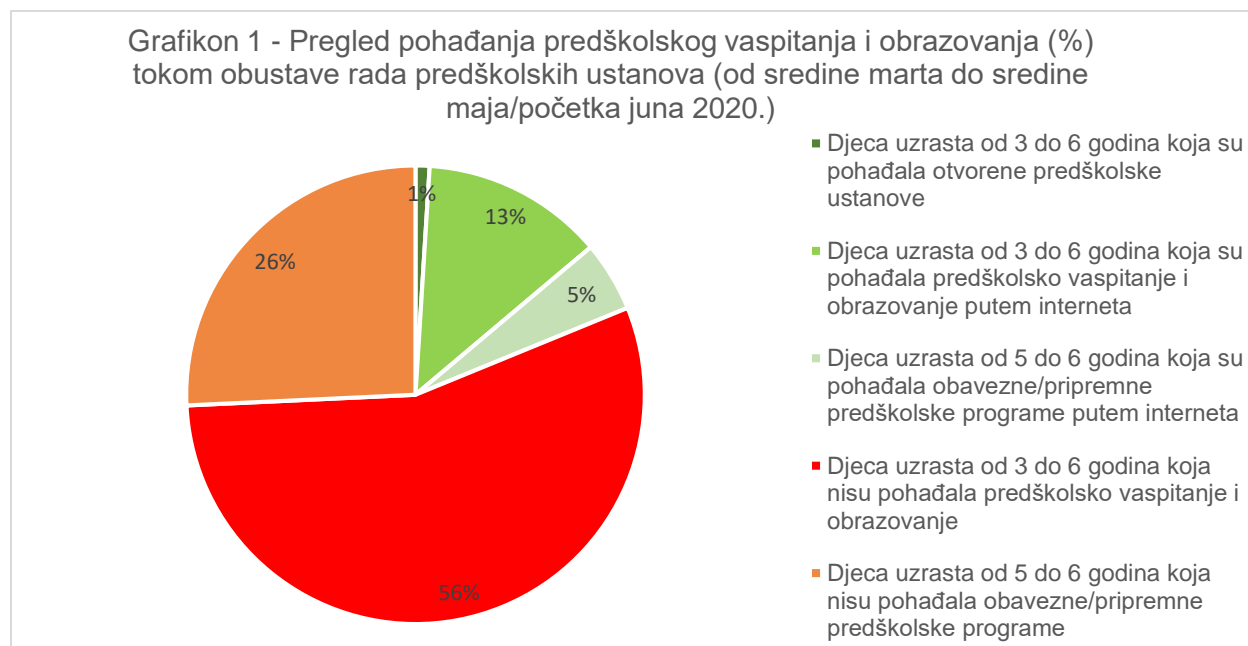
⁹ Dostupno na: <https://www.unicef.org/media/54796/file>

¹⁰ Dostupno na: https://interagencystandingcommittee.org/system/files/ws5_-_collaborative_needs_assessment_ethos.pdf

¹¹ Izuzev Kantona Sarajevo koji je prethodno uveo „online nastavne sedmice“ (bosanski/hrvatski/srpski) u ograničenom broju škola.

na lokalnoj TV stanici, a snimljena je i producirana u saradnji s lokalnom predškolskom ustanovom.

S obzirom na ograničenja online učenja za malu djecu, predškolsko vaspitanje i obrazovanje je predstavljalo poseban izazov. Na Grafikonu 1 prikazan je postotak djece u BiH koja su pohađala/prestala pohađati predškolske ustanove tokom obustave rada predškolskih ustanova (od sredine marta do sredine maja/početak juna 2020.): 82% djece koja su pohađala predškolske ustanove prije pandemije prekinulo je svoje obrazovanje¹², dok je samo 1% pohađalo predškolske ustanove koje su ostale otvorene, 13% djece od 3 do 6 godina pohađalo je predškolsko vaspitanje i obrazovanje na internetu, a 5% djece od 5 do 6 godina pohađalo je obavezne/pripremne predškolske programe na internetu. Među djecom koja su pohađala neki oblik predškolskog vaspitanja i obrazovanja tokom obustave rada predškolskih ustanova, nije bilo prijavljene romske djece, dok je djece s poteškoćama u razvoju bilo 19¹³. Ovo pokazuje da su predškolci bili najveća grupa djece koja tokom perioda blokade i ograničenog kretanja nije pohađala svoju predškolsku ustanovu. Prekid predškolskog vaspitanja i obrazovanja izaziva zabrinutost jer je stopa upisa u programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja u BiH prije pandemije iznosila samo 25%¹⁴. S obzirom na šire uticaje pandemije na socioekonomske trendove u zemlji, na upis u predškolsku ustanovu mogu dodatno uticati gubitak posla i porodični prihodi, što treba pažljivo pratiti.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje je za većinu djece prekinuto sredinom marta 2020. U zavisnosti od lokacije, predškolske ustanove su ponovo otvorene u periodu između 18. maja i 1.

¹² Odnosi se na djecu koja su pohađala, a zatim prekinula pohađati predškolske ustanove tokom pandemije. Treba napomenuti da postoje i jedinice koje su otkazale obavezne/pripremne predškolske programe čiji je početak planiran u aprilu/martu.

¹³ Treba napomenuti da neke obrazovne vlasti nisu mogle obezbijediti potpunu raščlanjenost podataka.

¹⁴ Programski dokument za Bosnu i Hercegovinu, UNICEF 2020.

juna 2020. Obrazovne vlasti su identifikovale sljedeće glavne izazove u procesu ponovnog otvaranja predškolskih ustanova:

- a) *Nedostatak potrebne opreme i materijala* za sigurno otvaranje, kao što su lična zaštitna oprema (LZO), materijali za dezinfekciju i termometri.
- b) *Kompleksna reorganizacija rada* u skladu s epidemiološkim preporukama, što podrazumijeva organizovanje rada u manjim grupama, povećano radno opterećenje nastavnog osoblja i izazove u komunikaciji s nastavnicima i roditeljima. Pojedine predškolske ustanove nisu mogle izaći u susret povećanoj potražnji zbog ograničenosti kapaciteta. Primjera radi, u Posavskom kantonu predškolske ustanove su bile prinuđene birati djecu koja će ih prva pohađati.
- c) *Pitanja zdravlja i dobrobiti djece*, uključujući rad s djecom kojoj je teško palo ponovno privikavanje i s djecom koja su traumatično doživjela obustavu rada njihove predškolske ustanove.

Osnovno i srednje obrazovanje

Ubrzo po zatvaranju škola sve obrazovne vlasti su u osnovnim i srednjim školama počele primjenjivati modalitete online učenja i učenja na daljinu i svi učenici su školsku godinu završili putem interneta u junu/julu 2020¹⁵. Osnovnoškolsko obrazovanje prekinulo je pohađati ukupno 1.695 djece, što je 0,6% ukupne osnovnoškolske populacije. Djeca koja nisu pohađala osnovnu školu zabilježena su u Unsko-sanskom kantonu (1.200 djece ili 6,3% djece), Zeničko-dobojskom kantonu (445 djece ili 1,4%), Hercegovačko-neretvanskom kantonu (21 dijete ili 0,1%) i Distriktu Brčko (29 djece ili 0,5%, od kojih su sve romska djeca). Srednjoškolsko obrazovanje nije pohađalo 393 djece, što je 0,3% od ukupnog broja srednjoškolaca. Ovi slučajevi su zabilježeni u Unsko-sanskom kantonu (205 djece ili 2,4%), Distriktu Brčko (79 djece ili 2,8%), Hercegovačko-neretvanskom kantonu (4 djece ili 0,1%) i Zeničko-dobojskom kantonu (105 djece ili 2,8%).

Procjenom koja je sprovedena u Fazi I utvrđeno je da zbog manjka raspoloživih IKT-a nastavu na internetu ne može pratiti 9.765 osnovnoškolske i srednjoškolske djece u BiH. Tokom Faze II obrazovne vlasti su prijavile da je broj djece bez pristupa IKT-u i internetu smanjen za 50% (ukupno 4.815 djece). Ovo smanjenje bi moglo biti rezultat podrške međunarodne zajednice i mobilizacije lokalnih resursa u sklopu inicijalnog odgovora obrazovnih vlasti na pandemiju COVID-19.

Najmanje 6% ukupnog broja djece bez pristupa čine Romi (286), a 1% (50) djeca s poteškoćama u razvoju¹⁶. Važno je napomenuti da od djece koja su imala pristup IKT-u i internetu, nisu sva imala optimalne uslove za učenje. Naime, kako se navodi u UNICEF-ovom izvještaju [U-report in BiH](#), 35% mladih je nailazilo na poteškoće u pristupu online nastavi kao što su nedostatak odgovarajućeg uređaja i pristupa internetu, ali i nužnost dijeljenja uređaja s drugim članovima domaćinstva te nedostatak odgovarajućeg prostora za učenje. Obrazovne vlasti su utvrdile da pristup IKT uređajima i internetu nije imalo 523 nastavnika i nastavnica u

¹⁵ Datum zavisi od toga u kom dijelu zemlje djeca žive i koji su razred (završni razredi osnovne i srednje škole imaju kraću školsku godinu).

¹⁶ Ukupan broj romske djece i djece s poteškoćama u razvoju koji su prijavile obrazovne vlasti, ali uz napomenu da nisu sve vlasti mogle obezbijediti raščlanjene podatke. Stoga bi ukupan broj mogao biti veći.

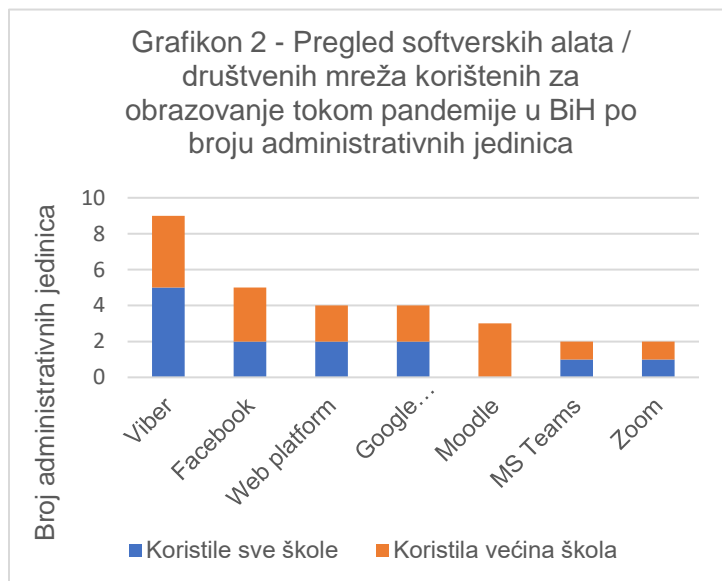
osnovnim i srednjim školama, što je 1,4% od ukupnog broja nastavnog osoblja. Većina ih je bilo iz Srednjobosanskog kantona (390).

Kao što je navedeno u procjeni sprovedenoj u sklopu Faze I, za djecu koja nisu imala pristup online nastavi škole su distribuirale štampane materijale, bilo tako da su ih roditelji podizali lično ili su ih škole slale poštom. Jedan broj nastavnika je davao instrukcije za rad putem telefona. Obrazovne vlasti su u sopstvenim zajednicama mobilisale postojeće resurse s ciljem nabavke IKT uređaja i interneta za djecu koja nisu imala pristup online nastavi, npr. obraćanje telekom kompanijama radi obezbjeđivanja besplatnog interneta, angažovanje međunarodnih donatora i uspostavljanje partnerstva s privatnim sektorom i udruženjima roditelja. Neke administrativne jedinice su na raspolaganju imale sopstvene IKT resurse koje su ustupile djeci na upotrebu tokom perioda obustave nastave u školama. Na primjer, obrazovne vlasti Republike Srpske su učenicima u potrebi ustupile na upotrebu IKT opremu nabavljenu u okviru projekta „Dositej“¹⁷.

Obrazovne vlasti i škole su se prilikom primjene online učenja odlučile za različite softverske /komunikacione alate. Neke jedinice su razvile i koristile web platforme, kao što su [e-Nastava](#) u Republici Srpskoj, [e-Škola](#) u Hercegovačko-neretvanskom kantonu i [skole.sum](#) u Zapadnohercegovačkom kantonu, Posavskom kantonu i Kantonu 10. Obrazovne vlasti Unsko-sanskog kantona pilotirale su sopstvenu novorazvijenu platformu u manjem broju škola.

Na Grafikonu 2 prikazani su softverski i komunikacioni alati koji su najčešće korišteni u obrazovanju tokom pandemije COVID-19. Škole su najčešće koristile Viber – komunikacionu platformu koja omogućava razmjenu poruka i (video) pozive, dok su se složeniji alati kao što su Google Classroom i MS Office koristili u manjoj mjeri. To implicira da mnoga djeca i nastavnici nisu primjenjivali online učenje i nastavu u punom obimu u smislu korištenja svih dostupnih IKT resursa.

Sedam obrazovnih vlasti kombinovale je online časove s TV nastavom, koja je uglavnom bila organizovana za djecu u nižim razredima osnovne škole (ISCED 1). Djeca u višim razredima osnovne škole (ISCED 2) i u gimnazijama (ISCED 3) mogla su da prate TV nastavu u nekim administrativnim jedinicama, kako je prikazano u Tabeli 1.

¹⁷ Inicijativa jedno dijete-jedan kompjuter.

Tabela 1. Pregled administrativnih jedinica koje su koristile TV nastavu tokom pandemije COVID-19

Administrativne jedinice u kojima je korištena TV nastava	Nivo obrazovanja
Posavski kanton	ISCED 1, 2 i 3
Kanton 10	ISCED 1, 2 i 3
Republika Srpska	ISCED 1 i 2
Kanton Sarajevo	ISCED 1 i 2
Tuzlanski kanton	ISCED 1
Unsko-sanski kanton	ISCED 1
Zapadnohercegovački kanton	ISCED 1

Visoko obrazovanje

Obrazovne vlasti su sredinom marta 2020. zatvorile sve visokoškolske ustanove (8 javnih i 23 privatne)¹⁸ zbog pandemije COVID-19¹⁹. Ubrzo nakon obustave nastave širom zemlje, u svim visokoškolskim ustanovama pokrenuta su online predavanja i konsultacije studenata s nastavnicima putem interneta. Što se tiče završetka akademske 2019/2020. godine, u tri administrativne jedinice (Kanton Sarajevo, Zeničko-dobojski kanton i Srednjobosanski kanton) akademska godina će se završiti online²⁰. S druge strane, u četiri administrativne jedinice nastava će se završiti kao i prije pandemije (u Republici Srpskoj, Distriktu Brčko, Tuzlanskom kantonu i Unsko-sanskom kantonu), dok je jedan ispitanik (Hercegovačko-neretvanski kanton) odgovorio da podaci o tome nisu bili dostupni u trenutku izvještavanja. Odluka o završetku školske godine u velikoj će mjeri zavisiti od razvoja epidemijske situacije i preporuka zdravstvenih vlasti.

Obrazovne vlasti izvijestile su da nemaju uvid u podatke o studentima koji nisu mogli učestvovati u online nastavi zbog nedostatka IKT opreme i/ili pristupa Internetu. Razlog za to je činjenica da do sada o tome nisu prikupljeni podaci niti su sprovedene evaluacije. Jedino je Zeničko-dobojski kanton izvijestio da planira sprovesti evaluaciju učenja na daljinu u visokom obrazovanju.

¹⁸ Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta, dostupno na: http://hea.gov.ba/akreditacija_vsu/

¹⁹ Visokoškolske ustanove postoje u osam administrativnih jedinica u BiH: Republika Srpska, Distrikt Brčko, Kanton Sarajevo, Tuzlanski kanton, Zeničko-dobojski kanton, Unsko-sanski kanton, Hercegovačko-neretvanski kanton i Srednjobosanski kanton

²⁰ Za visokoškolske ustanove akademska godina 2019/2020. traje do 30. septembra 2020.

Praktična nastava kao obavezni dio obrazovanja i ispita na mnogim visokoškolskim programima tehničkog i medicinskog obrazovanja nije mogla da se realizuje tokom obustave nastave na univerzitetima. Sve administrativne jedinice s izuzetkom Srednjobosanskog kantona planiraju realizovati nadoknadu praktične nastave. U vrijeme izvještavanja, nadoknada časova praktične nastave nakon perioda obustave rada na univerzitetima organizovana je u dvije administrativne jedinice (Tuzlanski i Unsko-sanski kanton). Kada je u pitanju način izvođenja nadoknade praktične nastave, obrazovne vlasti su izvijestile da su akademski kalendari revidirani, a univerzitetske jedinice su dobile zadatak da zakažu časove nadoknade u skladu s raspoloživim kapacitetima i daljnjim razvojem epidemijske situacije (Tabela 2).

Tabela 2. Pregled organizacije nadoknade praktične nastave po administrativnim jedinicama

<i>Administrativna jedinica</i>	<i>Planirana nadoknada praktične nastave</i>	<i>Objašnjenje</i>
<i>Distrikt Brčko</i>	<i>DA</i>	<i>Revidiran školski kalendar i planirana praktična nastava</i>
<i>Republika Srpska</i>	<i>DA</i>	<i>Praktična nastava će se nadoknađivati čim se poboljša epidemijska situacija</i>
<i>Kanton Sarajevo</i>	<i>DA</i>	<i>Sve univerzitetske jedinice treba da sačine rasporede za nadoknadu praktične nastave u skladu s raspoloživim kapacitetima i razvojem epidemijske situacije</i>
<i>Tuzlanski kanton</i>	<i>DA</i>	<i>Nadoknada praktične nastave je realizovana tokom prve dvije sedmice juna</i>
<i>Unsko-sanski kanton</i>	<i>DA</i>	<i>Trenutno se izvodi nadoknada praktične nastave u laboratorijama</i>
<i>Hercegovačko-neretvanski kanton</i>	<i>DA</i>	<i>Nadoknada praktične nastave će se izvoditi prema akademskim rasporedima fakulteta</i>
<i>Zeničko-dobojski kanton</i>	<i>DA</i>	<i>Naučni i univerzitetski odbori i dekani fakulteta dužni su donijeti odluke o nadoknadi praktične nastave i vanrednim ispitnim rokovima, prema potrebi</i>
<i>Srednjobosanski kanton</i>	<i>NE</i>	<i>/</i>

Osiguranje pristupa obrazovanju za svu djecu i mlade – rezime glavnih nalaza

Obrazovne vlasti u BiH brzo su mobilisale resurse za uspostavljanje modaliteta online nastave od osnovnog do visokoškolskog obrazovanja. Uprkos naglom uvođenju online učenja, gotovo sva djeca i mladi koji pohađaju osnovno, srednje i visoko obrazovanje imali su pristup ovom načinu učenja. Mnoge vlasti su razvile mehanizme za podršku djeci i mladima bez odgovarajućeg pristupa i to kroz kombinaciju online učenja, distribucije štampanih primjeraka

školskog materijala i TV nastave. Međutim, obezbjeđivanje univerzalnog pristupa obrazovanju tokom pandemije i dalje predstavlja izazov, naročito za ranjivu djecu i mlade, kao što su Romi, djeca s poteškoćama u razvoju, siromašna djeca i mala djeca. Na sljedećem grafikonu sažeto su prikazani glavni nalazi u vezi s pristupom obrazovanju.

Iako su neke administrativne jedinice tokom pandemije organizovale online učenje i TV učenje za predškolce, kontinuitet obrazovanja je narušen za 82% djece upisane u predškolske ustanove.

Obrazovne vlasti su se u procesu ponovnog otvaranja predškolskih ustanova suočile sa složenim izazovima poput nedostatka potrebne opreme i materijala za sigurno otvaranje, izmijenjenog načina rada i pitanja koja se tiču zdravlja i blagostanja djece.

Iako se broj djece bez IKT uređaja i pristupa internetu u osnovnom i srednjem obrazovanju prepolovio, tokom pandemije je i dalje bilo djece koja se ne školuju. Romska djeca su u nesrazmjerno većoj mjeri bila pogođena problemom pristupa IKT uređajima i internetu.

Većina škola je za online učenje koristila komunikacionu aplikaciju Viber, dok su se drugi napredniji alati koristili u manjoj mjeri. TV nastava se izvodila u sedam administrativnih jedinica i bila je uglavnom namijenjena djeci u nižim razredima osnovne škole.

Obrazovne vlasti su izvjestile da nemaju uvid u podatke o univerzitetskim studentima koji nisu mogli učestvovati u online nastavi zbog nedostatka IKT opreme i/ili pristupa Internetu. Skoro sve administrativne jedinice organizovale su nadoknadu propuštene praktične nastave.

Obrazovne vlasti su se susrele sa zakonskim izazovima u uspostavljanju i realizaciji online učenja, što je razriješeno donošenjem *ad hoc* odluka i uputstava za obrazovne institucije.

Osiguranje kvaliteta obrazovanja za svu djecu i mlade

Praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje postignuća učenika

Online učenje je prinudilo obrazovne vlasti u BiH da postojeće mehanizme vrednovanja i ocjenjivanja prilagode datim okolnostima. Većina vlasti donijela je posebne odluke/uputstva za praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje postignuća učenika i/ili prilagodila relevantne podzakonske akte (primjer uputstava za praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje postignuća učenika iz Zapadnohercegovačkog kantona dat je u Okviru 1). U ovom procesu vlasti su morale da donesu propise koji omogućavaju samo postupak ocjenjivanja, naročito kada je u pitanju konačno ocjenjivanje. Na primjer, kako bi se osiguralo poštovanje najboljeg interesa djeteta, Zeničko-dobojski kanton je izdao uputstva po kojima nastavnici ne mogu dati *nedovoljan* kao konačnu ocjenu, a konačna ocjena ne može biti niža od ocjene na kraju prvog polugodišta.

Eksterna provjera znanja obavljena je u četiri administrativne jedinice (Tuzlanski kanton, Unsko-sanski kanton, Bosansko-podrinjski kanton i Zeničko-dobojski kanton). Tuzlanski kanton organizovao je provjeru znanja samo za učenike kojima su rezultati bili potrebni radi upisa na univerzitete van BiH. U Zeničko-dobojskom kantonu provjera znanja je organizovana putem interneta, a u nekim slučajevima ispitni materijali dostavljani su poštom. Unsko-sanski kanton je provjeru znanja organizovao u školama, uz primjenu odgovarajućih epidemioloških mjera kao što su manje grupe ispitanika, obavezno nošenje maski, održavanje ispita u školskoj sportskoj dvorani, upotreba materijala za dezinfekciju itd.

Okvir 1 – Primjer uputstava za praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje postignuća učenika u Zapadnohercegovačkom kantonu

Niži razredi osnovne škole (ISCED 1)

- Nije nužno imati brojčane ocjene za sve predmete.
- Nije potrebno sprovoditi usmene provjere znanja.
- Učitelj/učiteljica treba da prati aktivnost učenika/učenice – da li je izvršio/-la sve zadatke, uključujući složene zadatke koji služe sintezi znanja, poput pisanja sastava, izrade plakata, crteža, mentalnih mapa itd.

Viši razredi osnovne škole (ISCED 2) i srednje škole (ISCED 3)

- Nastavnik može ocijeniti pisane radove (npr. sastave), s tim da se takvi zadaci ne zadaju u realnom vremenu.
- Za sprovođenje usmenog ispitivanja putem video poziva, nastavnik mora dobiti odobrenje učenika odnosno roditelja/staratelja.

Cjeloviti tekst dostupan je na <https://mozks-zzh.com/2020/04/27/upute-o-vrednovanju-i-ocjenjivanju-ucenika-tijekom-nastave-na-daljinu/>

Što se tiče visokog obrazovanja, polusestrialni ispiti su se izvodili na visokoškolskim ustanovama u tri administrativne jedinice (Kanton Sarajevo, Unsko-sanski kanton i Hercegovačko-neretvanski kanton), dok visokoškolske ustanove u ostalih pet jedinica nisu organizovale polaganja ispita.

Praćenje i vrednovanje online učenja

Osim u Tuzlanskom kantonu, škole u svim administrativnim jedinicama bile su dužne da podnose sedmične izvještaje nadležnom ministarstvu obrazovanja i/ili pedagoškom zavodu. Jedan broj jedinica je naveo da održava redovne sastanke s rukovodstvima škola (Bosansko-podrinjski kanton, Zapadnohercegovački kanton) ili da je uspostavio mehanizme za online praćenje (Unsko-sanski kanton i Tuzlanski kanton). Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo razvilo je nešto drugačiji pristup praćenju koji je prikazan u okviru 2.

„Nastavnici su sav svoj nastavni materijal i planove rada dostavili razredniku. Razrednik je imao zadatak da školskom pedagogu dostavi sažetak dobijenih podataka, a on je dalje Ministarstvu dostavljao pregled realizacije nastavnog plana i programa i kratke sedmične izvještaje. Na taj način, Ministarstvo je moglo pratiti izvođenje online nastave i moglo je intervenisati ako se pojave problemi.“

Ministarstvo obrazovanja Posavskog kantona

Većina administrativnih jedinica planira izvršiti evaluaciju obrazovnog procesa tokom obustave izvođenja nastave u školama. Distrikt Brčko i Tuzlanski kanton su naveli da ne planiraju sprovođenje evaluacije, a Republika Srpska u ovom trenutku nije mogla dati odgovor. Najčešća predviđena metodologija evaluacije jeste analiza školskih izvještaja i sprovođenje ankete među rukovodstvima škola, nastavnim osobljem, roditeljima i učenicima. Kao što je prethodno pomenuto, većina administrativnih jedinica još uvijek nije predvidjela evaluaciju visokog obrazovanja.

Okvir 2 – Praćenje izvođenja online nastave u Kantonu Sarajevo

Ministar je imenovao tri tijela za praćenje i nadzor izvođenja online nastave, i to:

- A) Radna grupa za podršku i nadzor realizacije online nastave u Kantonu Sarajevo,
- B) Tim za podršku i nadzor izrade digitalnog sadržaja za realizaciju online nastave u osnovnim školama,
- C) Tim za podršku i nadzor izrade digitalnog sadržaja za realizaciju online nastave u srednjim školama.

Sva tri tijela su bila multidisciplinarna, uz učešće predstavnika Ministarstva, predstavnika savjeta roditelja, nastavnog osoblja i rukovodstava škola. Sva tri tijela su bila u stalnom kontaktu i imala su zadatak da izrade preporuke za unapređenje online nastave. Nadalje, škole su Ministarstvu dostavljale sedmične izvještaje.

Obuka nastavnog osoblja

Ubrzano uvođenje online obrazovanja zahtijevalo je od nastavnog osoblja da se u kratkom roku prebaci iz fizičkih u online učionice. Rad u online okruženju zahtijeva specifične vještine za koje nastavnici najvjerojatnije nisu bili potpuno osposobljeni. Tokom obustave izvođenja nastave u školama stručno usavršavanje nastavnika organizovano je u šest jedinica (Distrikt Brčko, Kanton Sarajevo, Tuzlanski kanton, Unsko-sanski kanton, Zapadnohercegovački kanton i Hercegovačko-neretvanski kanton), uglavnom od strane ministarstava obrazovanja. Većina administrativnih jedinica nije mogla da procijeni koliko je nastavnika obučeno jer se obuka organizovala putem online platformi. Međutim, Ministarstvo obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo procjenjuje da je kroz 22 dvosatna webinarâ obukom obuhvaćeno 4400 nastavnika, što je 80% od ukupnog broja nastavnika u kantonu. Stoga, uz sva ograničenja online programâ stručnog usavršavanja, online modaliteti pružaju priliku za veliki obuhvat s manje sredstava. U Tabeli 2 dat je pregled broja nastavnika obuhvaćenih obukom i modaliteta organizacije po administrativnim jedinicama.

Tabela 3. Pregled obuke nastavnika po administrativnim jedinicama

	Broj obučениh nastavnika	Organizator
<i>Tuzlanski kanton</i>	120	Ministarstvo obrazovanja uz podršku UNICEF-a
<i>Hercegovačko-neretvanski kanton</i>	Nema podataka	Ministarstvo obrazovanja
<i>Kanton Sarajevo</i>	4.400	Ministarstvo obrazovanja uz podršku UNICEF-a
<i>Unsko-sanski kanton</i>	Nema podataka	Ministarstvo obrazovanja
<i>Zapadnohercegovački kanton</i>	142	Univerzitet u Mostaru
<i>Distrikt Brčko</i>	Nema podataka	Ministarstvo obrazovanja, Save the Children, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, e-Twinning ambasadori i nastavnici informatike

Glavne teme sprovedenih obuka mogu se podijeliti u dvije oblasti: unapređenje vještina u digitalnom okruženju i poboljšanje kvaliteta online nastave. Pored pružanja mogućnosti za obuku nastavnog osoblja, obrazovne vlasti Unsko-sanskog kantona su obučavale i izvođače obuke – školske upravne i koordinate, koji su imali zadatak da obuku repliciraju u svojim školama. Kanton Sarajevo je za rukovodstva škola i roditelje organizovao dodatne webinare na relevantne teme.

Osiguranje kvaliteta obrazovanja za svu djecu i mlade – rezime glavnih nalaza

Obrazovne vlasti u različitim administrativnim jedinicama u BiH odlučile su se za specifične lokalne mehanizme osiguranja kvaliteta tokom pandemije COVID-19. Iako su u pojedinim oblastima pristupi slični, primjetne su zanimljive razlike u primjeni mehanizama za osiguranje

kvaliteta, koje valja detaljnije ispitati. Na sljedećem grafikonu sažeto su prikazani glavni nalazi u vezi s osiguranjem kvaliteta online nastave za djecu i mlade u BiH.

Obrazovne vlasti su izdale posebna uputstva za vrednovanje postignuća učenika tokom pandemije kako bi se osigurala zaštita najboljeg interesa djeteta. Šest administrativnih jedinica je obavilo eksterne provjere znanja odabirom različitih modaliteta.

Obrazovne vlasti u tri administrativne jedinice organizovale su polusestrialne ispite u visokoškolskom obrazovanju.

Obrazovne vlasti su izvođenje online nastave najčešće pratile putem analize sedmičnih izvještaja iz škola. Kanton Sarajevo je uspostavio složeniji mehanizam praćenja imenovanjem multidisciplinarnih timova za nadzor.

Većina administrativnih jedinica planira da izvrši evaluaciju praksi online učenja dodatnom analizom školskih izvještaja i/ili sprovođenjem anketa među rukovodstvima škola, nastavnim osobljem, roditeljima i djecom. Za visokoškolsko obrazovanje evaluacije još uvijek nisu detaljno isplanirane.

Šest administrativnih jedinica je organizovalo online obuku za nastavno osoblje i njome obuhvatilo veliki broj nastavnika. Glavne teme obuke bile su razvoj digitalnih vještina i poboljšanje kvaliteta online učenja.

Siguran povratak u škole

Ni u jednoj administrativnoj jedinici obrazovne vlasti nisu u potpunosti razradile planove za ponovno otvaranje škola. Dostavljeni odgovori ukazuju na to da vlasti namjeravaju slijediti epidemiološka uputstva, ali bez detaljnog objašnjenja na koji će način obrazovni sektor učestvovati u odlučivanju o ovom pitanju.

U devet administrativnih jedinica obrazovne vlasti su upoznate s Okvirom UN-a za ponovno otvaranje škola²¹, u osam jedinica s Odgovorom UNESCO-a na COVID-19 u oblasti

²¹ UNESCO, United Nations Children's Fund, World Bank, World Food Programme, Framework for reopening schools, Framework for reopening schools 2020, [UNESCO, *Dječji fond Ujedinjenih nacija, Svjetska banka, Svjetski program za hranu, Okvir za ponovno otvaranje škola*, 2020], dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373348>

UNESCO, UNESCO Covid-19 Education Response-School Reopening, Education Sector Issue Notes, issue note no. 7.1., 2020, [UNESCO, *Odgovor UNESCO-a na COVID-19 u oblasti obrazovanja – Ponovno otvaranje škola, Sektor obrazovanja: Informacija br. 7.1.*, 2020], dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373275>

United Nations Children's Fund, Guidelines for Re-opening of Preschools and Kindergartens post-COVID19, UNICEF Europe and Central Asia, 2020, [Dječji fond Ujedinjenih nacija, *Smjernice za otvaranje predškolskih ustanova nakon pandemije COVID-19*, UNICEF za Evropu i Centralnu Aziju,

obrazovanja – Ponovno otvaranje škola, a u sedam jedinica s UNICEF-ovim Smjernicama za otvaranje predškolskih ustanova nakon pandemije COVID-19. Većina administrativnih jedinica distribuirala je ove dokumente školama.

Finansiranje obrazovanja

Zbog ekonomskih posljedica pandemije COVID-19 u BiH i potrebe za hitnom finansijskom pomoći najugroženijim sektorima u zemlji, od aprila do jula 2020. mnoge administrativne jedinice su usvojile rebalanse budžeta²² kako bi odgovorile na kratkoročne efekte krize.

Ova procjena je imala za cilj da sagleda potencijalni uticaj finansijskih mjera na budžete obrazovnog sektora u različitim administrativnim jedinicama u BiH. Od 14 obrazovnih vlasti, samo su četiri navele da sektor obrazovanja u njihovim administrativnim jedinicama neće biti podložan rebalansu budžeta, dok su dvije navele da plan rebalansa budžeta u njihovoj administrativnoj jedinici tek treba da bude usvojen. U osam administrativnih jedinica sektor obrazovanja će biti predmetom rebalansa, što će imati nepovoljan uticaj na taj sektor.

Procijenjeni kumulativni iznos smanjenja budžeta u 2020. godini je **14,775,853 KM** (kao što je prikazano na Grafikonu 3), pri čemu su najveće budžetske rezove prijavili Ministarstvo obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u iznosu od 4.904.762 KM, odnosno 3.000.000 KM, dok je Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona prijavilo najmanje smanjenje budžeta 65.000 KM.

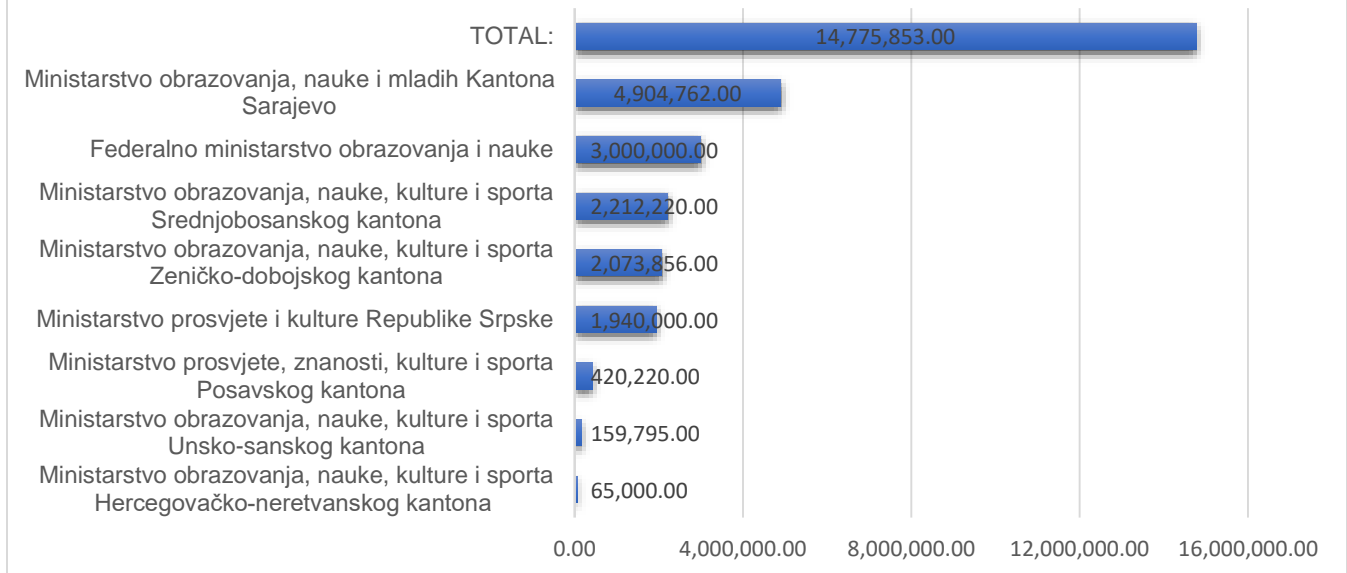
Smanjenja budžeta uglavnom su vršena na budžetskim stavkama koje nisu korištene tokom obustave izvođenja nastave u školama, a to su troškovi prevoza, režijski troškovi, nabavke sitnog inventara, ugovorne usluge, obnova i ulaganja u infrastrukturu itd. Ispitanici iz Kantona Sarajevo naveli su da smanjenja budžeta za usluge po ugovoru o djelu, usvojena u sklopu prvog rebalansa budžeta u maju 2020. godine, ugrožavaju realizaciju redovnog školskog procesa budući da je time onemogućeno finansiranje nekih od neophodnih pripremnih aktivnosti (npr. godišnji zdravstveni pregledi nastavnika i školskog osoblja, računovodstvene usluge, raspisivanje konkursa za nastavno osoblje za novu školsku godinu itd.). Shodno tome, u drugom rebalansu budžeta usvojenom u julu 2020. Vlada je dobila zadatak da izvrši povrat sredstava obrazovnom sektoru u iznosu od oko 600.000 KM kako bi se osigurala sredstva za osnovnu potrošnju u sklopu priprema za početak nove školske godine. U Tabeli 4 dat je detaljan prikaz smanjenja budžeta po administrativnim jedinicama.

2020], dostupno na: <https://www.unicef.org/bih/izvje%C5%A1taji/smjernice-za-otvaranje-pred%C5%A1kolskih-ustanova-nakon-pandemije-covid-19>

²² Zbog vanrednih okolnosti i potreba tokom fiskalne godine te hitnih i neočekivanih rashoda ili prihoda, vladina tijela u BiH mogu uspostaviti ravnotežu jačanjem predviđenih rashoda ili pronalaženjem novih prihoda, tj. rebalansiranjem budžeta. Sve kantonalne i entitetske vlasti izvršile su rebalanse budžeta za 2020. godinu kako bi odgovorile na pandemiju COVID-19. Rebalans predlaže kantonalna/entitetska vlada, a usvaja ga kantonalna/entitetska skupština.

Grafikon 3. Smanjenja budžeta po administrativnim jedinicama (KM)

Pored toga, smanjenja su izvršena na stavkama obezbjeđivanje opreme za online učenje (Hercegovačko-neretvanski kanton i Zeničko-dobojski kanton) i obezbjeđivanje školskih knjiga za predstojeću školsku godinu (Zeničko-dobojski kanton).

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je navelo da su sredstva koja su bila namijenjena pružanju podrške u vidu manjih iznosa bespovratnih sredstava za projekte predškolskih ustanova te osnovnih i srednjih škola smanjena za 76%, pa je javni poziv za projekte zbog toga otkazan. Nadalje, sredstva namijenjena projektima u oblasti visokog obrazovanja i sredstva za podršku Fondu za studentske zajmove smanjuju se za 100%. Shodno tome, u 2020. uopšte neće biti mobilisana sredstva za visoko obrazovanje. Istovremeno, time je doveden u pitanje opstanak Fonda za studentske zajmove, što će u nesrazmjerno većoj mjeri nepovoljno uticati na siromašnije studente.

Nije bilo otpuštanja nastavnika/osoblja zbog pandemije. Samo u Unsko-sanskom kantonu 273 zaposlenika nisu produžila svoje ugovore na određeno, što, prema tvrdnjama obrazovnih vlasti, nije bilo direktno povezano s ekonomskim uticajem pandemije COVID-19.

Tabela 4. Objašnjenje smanjenja budžeta u obrazovnom sektoru po administrativnim jedinicama

Ministarstvo	Objašnjenje smanjenja budžeta
Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke	Zbog finansijskih rezova Ministarstvo neće moći da finansira projekte koji se odnose na predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje, i to: podrška obrazovanju romske djece; podrška visokoškolskim ustanovama za poboljšanje kvaliteta obrazovanja na 1. i 2. univerzitetskom ciklusu; poboljšanje uslova rada obrazovnih ustanova; podrška programima obuke, stručnog osposobljavanja i usavršavanja odraslih osoba s fokusom na žene radi lakše integracije na tržište rada; podrška projektima studentskih organizacija; sufinansiranje Fonda za studentske zajmove; podrška naučnim udruženjima; podrška sprovođenju naučnih i istraživačkih aktivnosti itd.
Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske	Smanjene su sljedeće budžetske stavke: bruto naknade zarada, bruto naknade za godišnji odmor/bolovanje/roditeljsko odsustvo; prevoz djece - koja nije korištena tokom obustave, redovno održavanje; režijski troškovi itd. Sve ove budžetske stavke nisu korištene tokom obustave izvođenja nastave u školama.
Ministarstvo obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo	Vlada Kantona Sarajevo usvojila je dva rebalansa budžeta s ciljem ublažavanja ekonomskog uticaja pandemije COVID-19 i prilagođavanja kontinuirano promjenjivoj ekonomskoj situaciji. Kao rezultat prvog rebalansa izvršena su smanjenja sljedećih budžetskih stavki: putni troškovi, režijski troškovi, redovno održavanje i ugovorne usluge. Ova smanjenja budžeta ugrožavaju realizaciju redovnog školskog procesa budući da je na taj način onemogućeno finansiranje nekih od neophodnih pripremnih aktivnosti (npr. godišnji ljekarski pregledi nastavnika i školskog osoblja) i ugovornih usluga (računovodstvene usluge i raspisivanje konkursa za nastavno osoblje za novu školsku godinu, itd.). Drugim rebalansom budžeta, koji je usvojen krajem jula 2020, predviđeno je povećanje u iznosu od oko 600.000 KM za ugovorne usluge radi pokrivanja osnovnih i najneophodnijih troškova prije početka nove školske godine.
Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona	Budžetske uštede uticale su na sljedeće budžetske stavke: troškovi prevoza, režijski troškovi, obnova i ulaganja u infrastrukturu, ugovorne usluge itd. Najistaknutije stavke plana rebalansa budžeta su uštede u vezi s obezbjeđivanjem školskih knjiga i školskog materijala za učenike (46.740 KM) i nabavkama IKT opreme s ciljem jačanja kapaciteta obrazovnih institucija za online i učenje na daljinu (112.890 KM).
Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona	Sredstva iz budžetske stavke „obnova i ulaganje u infrastrukturu“ biće preusmjerena u budžetsku stavku „nabavka IKT opreme“ za osnovne i srednje škole.

Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Posavskog kantona	Smanjenje budžeta izvršeno je na bruto platama i naknadama (zbog kasnog potpisivanja kolektivnog ugovora za osoblje u osnovnim i srednjim školama koji će stupiti na snagu do 1. septembra 2020.), nabavkama sitnog inventara i redovnom održavanju, režijskim troškovima itd.
Ministarstvo obrazovanja, znanosti, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona	Smanjenje budžeta za osnovno obrazovanje: režijski troškovi, nabavke sitnog inventara, prevoz itd.; smanjenje budžeta za srednje obrazovanje: isto kao i za osnovno obrazovanje, osim za stavku prevoza.
Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona	Budžetska stavka za obezbjeđivanje opreme za online učenje uklonjena iz budžetskog plana.

Finansiranje obrazovanja – rezime glavnih nalaza

Procijenjeno kumulativno smanjenje budžeta u sektoru obrazovanja u 2020. godini u iznosu od **14,775,853 KM** predstavlja 1,13% ukupnih javnih izdataka za formalno obrazovanje u iznosu od 1.296.896.048 KM (4,1% bruto domaćeg proizvoda zemlje), prema posljednjim dostupnim informacijama iz 2017. godine²³.

Prijavljena smanjenja budžeta po administrativnim jedinicama iznose između 0,8 i 3,5%²⁴ njihovog ukupnog budžeta za obrazovanje u 2020. godini, s izuzetkom Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke koje je prijavilo smanjenje budžeta za 43%. Na osnovu pregleda budžetskih stavki koje su najviše pogođene rebalansima budžeta (režijski troškovi, ulaganja u infrastrukturu, nabavke i ugovorne usluge itd.), evidentno je da su budžeti sektora obrazovanja, koji su ionako nedovoljni da odgovore na sve obrazovne potrebe u zemlji, smanjeni kao posljedica pandemije COVID-19. Međutim, do sada izvršeni rebalansi budžeta uglavnom su služili preusmeravanju budžetskih ušteda ostvarenih tokom pandemije COVID-19 kako bi se pomoglo teže pogođenim sektorima i urađeni su bez razmatranja dugoročnih i strateških posljedica na sektor obrazovanja.

²³ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, dostupno na: http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2019/EDU_06_2017_Y1_0_BS.pdf

²⁴ Treba napomenuti da se ova procjena temelji na informacijama dobijenim iz 5 od 8 administrativnih jedinica.

U nastavku su prikazani glavni nalazi ove procjene u vezi s finansiranjem obrazovanja:

- Zbog ekonomskih posljedica pandemije COVID-19 u BiH, mnoge administrativne jedinice izvršile su rebalanse budžeta kako bi odgovorile na kratkoročne efekte krize izazvane pandemijom
- Finansiranje obrazovnog sektora biće predmetom rebalansa budžeta u osam od 14 vladinih tijela nadležnih za obrazovanje
- Ukupni iznos smanjenja budžeta za svih 14 tijela nadležnih za obrazovanje iznosi **14.775.853,00 KM**
- Budžetski rezovi su uglavnom vršeni na stavkama režijskih troškova, obnove i ulaganja u infrastrukturu te prevoza nastavnika/učenika
- Nije bilo otpuštanja nastavnika/osoblja zbog ekonomskih uticaja pandemije COVID-19
- Nije zabilježen nijedan slučaj smanjenja plate nastavnicima/zaposlenima

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U ovom poglavlju rezimiraju se glavni zaključci procjene i daju preporuke UN-u i relevantnim vlastima i zainteresovanim stranama u BiH u vezi s odgovorom i oporavkom u obrazovnom sektoru kada je u pitanju pandemija COVID-19. Važno je napomenuti da, zbog specifičnih metodoloških ograničenja, podaci izneseni u ovom izvještaju treba da posluže kao osnov za daljnje prikupljanje dokaza. U predstojećim aktivnostima prikupljanja i generisanja dokaza neophodno je proširiti uzorak ispitanika uključivanjem različitih aktera iz sektora obrazovanja, uključujući djecu i mlade, i dodatno razvijati instrumente za prikupljanje podataka. Iako se širom svijeta i u BiH neprestano pojavljuju novi podaci o obrazovanju tokom pandemije COVID-19, uticaj ovog nezapamćenog prekida obrazovanja će se moći u potpunosti shvatiti tek u periodu koji dolazi.

Obrazovne vlasti su sredinom marta 2020. zatvorile gotovo sve obrazovne ustanove u BiH i brzo uvele različite modalitete online nastave. Većina učenika u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju imala je pristup online učenju. Zajedno sa zajednicama i partnerima, vlasti su poboljšale pristup IKT-u i internetu, a broj djece i mladih bez IKT-a prepolovljen je do kraja školske godine. Međutim, nisu sva djeca i mladi imali pristup online učenju, pri čemu posebno zabrinjava situacija u sektoru predškolskog vaspitanja i obrazovanja, gdje je tokom obustave rada predškolskih ustanova čak 82% djece prekinulo pohađanje predškolskog vaspitanja i obrazovanja. U BiH i dalje postoje djeca koja nisu upisana u osnovnu i srednju školu te djeca koja tokom obustave izvođenja nastave u školama nisu imala pristup IKT-u i internetu. Romska djeca su u nesrazmjerno većoj mjeri pogođena ovim problemom i čine najmanje 6% ukupnog broja djece koja nemaju pristup IKT-u i internetu. Iako u visokom obrazovanju nisu zvanično zabilježeni slučajevi studenata bez pristupa online učenju, obrazovne vlasti bi zbog mogućeg nedostatka podataka trebale dodatno ispitati ovaj nalaz. Treba razmotriti i druge moguće prepreke pristupu, poput nužnosti dijeljenja uređaja s drugim članovima domaćinstva i prikladnosti dostupnih uređaja za učenje. Daljnje unapređenje pristupa online učenju je od presudne važnosti kako bi se osiguralo da tokom eventualnih sljedećih prekida u učenju nema djece i mladih koji nisu upisani školu. U tom procesu vlasti, između ostalog, treba da daju prioritet asistivnim tehnologijama za djecu s poteškoćama u razvoju. Osim toga, primjetan je i nedostatak raščlanjenih podataka o pristupu jer mnoge obrazovne vlasti nisu mogle pružiti podatke o polu, poteškoćama u razvoju ili specifičnom nivou obrazovanja²⁵. Vlasti bi stoga trebalo da ulože napore u jačanje sopstvenih mehanizama za upravljanje podacima i da ih prilagode potrebama u vanrednim situacijama.

Obrazovne vlasti su za izvođenje online nastave koristile različite softverske alate i mreže, pri čemu su najčešće korištene aplikacije za komunikaciju. To implicira da postoji potreba za daljnjim razvojem modaliteta online nastave u kojima se koriste napredna softverska rješenja i/ili za povećanjem broja škola koje su osposobljene da koriste napredne softvere. Veći broj obrazovnih vlasti je kombinovao online učenje s TV nastavom, što je naročito korisno za mlađu djecu. Skoro sve administrativne jedinice su organizovale nadoknađivanje propuštene praktične

---

²⁵ Što se tiče nivoa obrazovanja, uočene su veliki nedostaci podataka o visokom obrazovanju.

nastave za univerzitetske studente, ali je programe nadoknade važno omogućiti u svim administrativnim jedinicama.

Zbog brzog uvođenja online nastave obrazovne vlasti su se suočile sa zakonskim izazovima te su školama izdavale brojne *ad hoc* odluke/uputstva. Konkretni zakonski izazovi ticali su se potrebe da se preispitaju uobičajene prakse ocjenjivanja i vrednovanja postignuća učenika. Ocjenjivanje učenika i sprovođenje eksternih provjera znanja razlikovali su se između administrativnih jedinica, a kao pozitivan primjer ističu se odluke koje uzimaju u obzir najbolji interes djeteta i pravične uslove ocjenjivanja. Kad je u pitanju visoko obrazovanje, univerziteti iz tri administrativne jedinice su organizovali polaganje polusestrialnih ispita, dok su drugi odgodili ispitne rokove.

Kao najčešće prakse obrazovnih vlasti za praćenje realizacije online nastave u osnovnom i srednjem obrazovanju ističu se pregled i analiza sedmičnih školskih izvještaja te intervencije u slučaju pojave specifičnih pitanja. Mehanizme praćenja treba dodatno jačati kako bi se obezbijedilo osiguranje kvaliteta i uključenost svih zainteresovanih strana. Budući da je većina obrazovnih vlasti navela da nema uvid u način izvođenja online nastave u visokom obrazovanju i s obzirom na nedostatak podataka o platformama koje su korištene za online učenje na visokoškolskim ustanovama, bilo bi korisno izvršiti dodatnu procjenu kvaliteta online nastave u visokom obrazovanju.

Pojedine administrativne jedinice su organizovale obuke kojima je, zahvaljujući primjeni online modaliteta za obuku, obuhvaćen veliki broj nastavnog osoblja. Uzimajući u obzir moguća ograničenja programā profesionalnog usavršavanja koji se izvode putem interneta, neophodno je dodatno ojačati mješovite pristupe s obzirom na prednosti koje nude u pogledu većeg obuhvata i isplativosti.

Iako je većina obrazovnih vlasti upoznata s UN-ovim globalnim dokumentima o ponovnom otvaranju škola i distribuirala ih je obrazovnim ustanovama, nijedno od tijela nadležnih za obrazovanje nije u potpunosti razvilo svoje planove za ponovno otvaranje škola. Budući da je ova procjena sprovedena po završetku školske godine, ovu informaciju treba dodatno ispitati. Za obrazovne vlasti je od najveće važnosti da počnu planirati sigurno otvaranje škola i da blagovremeno izrade planove za različite epidemijske scenarije.

Važno je napomenuti da navedena pitanja u pogledu pristupa i kvaliteta obrazovanja ujedno predstavljaju priliku za preispitivanje pretpandemijskih obrazovnih praksi. Vlasti bi trebalo da iskoriste pouke i iskustva stečena tokom pandemije za daljnje inoviranje reformi obrazovnog sektora i za razvoj mješovitih pristupa učenju. Takođe je važno da obrazovne institucije iskoriste ovaj zamah kako bi ojačale otpornost obrazovnog sektora na potencijalne buduće poremećaje u obrazovanju koji nisu ograničeni samo na eventualne nove talase pandemije COVID-19.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u BiH može biti naročito ranjivo s obzirom na ekonomske posljedice pandemije COVID-19. Daljnji gubici radnih mjesta i porodičnih prihoda mogu rezultirati smanjenjem stope upisa u programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja u BiH, koja je i prije pandemije iznosila tek 25%. Obrazovne vlasti moraju uložiti resurse u osiguravanje kontinuiteta ranog učenja, naročito kada su u pitanju najranjivija djeca. Obezbjeđivanje finansijski pristupačne brige o djeci je posebno važno za osiguravanje jednakih mogućnosti za učešće žena na tržištu rada.

Procijenjena kumulativna smanjenja budžeta u obrazovanju mogu imati nepovoljne uticaje na sektor obrazovanja. Rebalansi budžeta koji su izvršeni u prethodnom periodu imaju za cilj da pomognu drugim pogođenim sektorima bez razmatranja dugoročnih i strateških posljedica po sektor obrazovanja. Kako se bliži početak nove školske godine, prijeko je potrebno da obrazovne vlasti hitno planiraju sredstva za sigurno otvaranje škola. Uzimajući u obzir epidemiološke i ekonomske promjene, moguće je da će finansiranje obrazovanja na različitim administrativnim nivoima u BiH biti predmetom periodičnih korekcija budžeta (kao što je bio slučaj s Kantonom Sarajevo, koji je od početka pandemije COVID-19 usvojio dva rebalansa budžeta). Stoga se preporučuje da se nastavi s pažljivim praćenjem ekonomskog uticaja na ovaj sektor. Postoji realna prijetnja da, zbog zaokupljenosti ublažavanjem posljedica pandemije COVID-19 na domaću ekonomiju, vlasti na različitim nivoima neće u kratkoročnom i srednjoročnom periodu dati prednost investicijama u obrazovni sektor.

U skladu s Ciljevima održivog razvoja (SDG) 4 – Kvalitetno obrazovanje i 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast, prioritetima za pristupanje BiH Evropskoj uniji i svim relevantnim strateškim dokumentima o obrazovanju na svim administrativnim nivoima²⁶, ovaj izvještaj iznosi preporuke za planiranje odgovora i oporavka od pandemije COVID-19 od strane UN-a, obrazovnih vlasti te drugih relevantnih organa vlasti i zainteresovanih strana u BiH. Preporuke su grupisane u četiri glavne kategorije: a) pristup obrazovanju, b) kvalitet obrazovanja, c) siguran povratak u škole i d) adekvatno finansiranje obrazovanja. Preporuke su dodatno podijeljene s obzirom na to kome su namijenjene: a) obrazovnim i relevantnim vlastima u BiH i b) naporima UN-a za odgovor i oporavak.

---

²⁶ Program ekonomskih reformi BiH (PER) za 2019-2021. (Relevantno poglavlje o obrazovanju i vještinama)

Platforma za razvoj predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini za period 2017-2022.

Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u Federaciji BiH 2016-2021.

Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017-2026.

Relevantne obrazovne strategije na entitetskom i kantonalnom nivou

PREPORUKE		
	OBRAZOVNE I DRUGE RELEVANTNE VLASTI U BiH	UN BiH
OSIGURANJE PRISTUPA OBRAZOVANJU ZA SVU DJECU I MLADE	<p>Integrirati online učenje i modalitete mješovitog učenja u postojeći zakonodavni okvir o obrazovanju i u skladu s tim prilagoditi podzakonske akte.</p> <p>Poboljšati prikupljanje i upravljanje digitalnim podacima u realnom vremenu kako bi se mogli dobiti relevantni podaci o pristupu djece i mladih obrazovanju u slučaju daljnjih prekida učenja, uz raščlanjivanje podataka koji se odnose na pristup djece i mladih iz ranjivih grupa obrazovanju.</p> <p>Detaljnije procijeniti pitanja s kojima se susreću djeca, mladi i nastavno osoblje u vezi s pristupom online nastavi. Nastaviti s poboljšavanjem pristupa IKT-u i internetu za djecu, mlade i nastavno osoblje. To, između ostalog, uključuje i obezbjeđivanje asistivnih tehnologija i podršku djeci s poteškoćama u razvoju, partnerstvo s privatnim sektorom radi obezbjeđivanja univerzalnog pristupa internetu i sl.</p>	<p>Podržati obrazovne vlasti da ojačaju praćenje pristupa online učenju na svim nivoima obrazovanja i da ojačaju mehanizme za upravljanje podacima (s posebnim osvrtom na ugrožene grupe djece i mladih).</p> <p>Pružiti podršku obrazovnim vlastima u osiguravanju kontinuiteta učenja za svu djecu i mlade poboljšanjem pristupa odgovarajućim IKT-ima i internetu (s posebnim osvrtom na ranjive grupe djece i mladih kao što su Romi). Ovo također može uključivati daljnje zalaganje za obezbjeđivanje univerzalnog pristupa internetu za svu djecu i mlade i obezbjeđivanje asistivne tehnologije za djecu s poteškoćama u razvoju.</p> <p>Nastaviti s praćenjem potencijalnog uticaja pandemije COVID-19 na ukupnu stopu upisa u programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja i pružati podršku vlastima u jačanju sektora predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Podržati obrazovne vlasti u poboljšanju pristupa predškolskom vaspitanju i obrazovanju tokom pandemije COVID-19 i drugih vanrednih situacija</p>

	<p>Nastaviti s praćenjem potencijalnog uticaja pandemije COVID-19 na ukupnu stopu upisa u programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja i pojačati napore na poboljšanju pristupa. Intenzivirati podršku porodicama čija su radna mjesta pogođena pandemijom COVID-19 pružanjem finansijski pristupačnih usluga brige o djeci.</p> <p>Intenzivirati razvoj različitih mogućnosti učenja na daljinu za djecu predškolskog uzrasta u slučaju daljnjih obustava rada predškolskih ustanova kombinovanjem različitih modaliteta učenja (kao što su TV nastava i online učenje).</p> <p>Dodatno razviti modalitete online nastave koji koriste napredna softverska rješenja i povećati broj škola koje su osposobljene za korištenje naprednih softvera.</p> <p>Omogućiti programe za nadoknađivanje propuštene praktične nastave na svim univerzitetima.</p>	<p>izgradnjom kapaciteta za primjenu inovativnih modula online učenja i podržavanjem razvoja TV sadržaja za malu djecu i njihove roditelje.</p>
<p>OSIGURANJE KVALITETA OBRAZOVANJA ZA SVU DJECU I MLADE</p>	<p>Procijeniti uticaj zatvaranja škola na učenje, s posebnim osvrtom na ranjivu djecu i mlade, poput male djece, Roma i djece s poteškoćama u razvoju. Potencijalno propuštanje gradiva i gubici u učenju naglašavaju potrebu da se nastavi s učešćem u opsežnim međunarodnim procjenama i da se nalazi tih procjena koriste prilikom sprovođenja reformi obrazovnog sektora.</p>	<p>Pružiti podršku obrazovnim vlastima da dodatno procjenjuju uticaj pandemije na kvalitet učenja i podržati međunarodnu, regionalnu i lokalnu razmjenu iskustava.</p> <p>Podržati obrazovne vlasti u daljnjem razvoju programa profesionalnog usavršavanja za poboljšanje kvaliteta online učenja.</p>

	<p>Dodatno razvijati mehanizme praćenja i osiguranja kvaliteta online učenja i mješovitog učenja.</p> <p>Vršiti evaluacije nastave tokom obustave izvođenja nastave u školama i pružiti preporuke za njeno poboljšanje.</p> <p>Nastaviti razvijati i širiti programe profesionalnog usavršavanja u oblasti online i mješovite nastave. Identifikovati i podržati marginalizovano nastavno osoblje kako bi im se obezbijedili resursi za usavršavanje digitalnih vještina i unapređenje kvaliteta online nastave.</p> <p>Nastaviti razvijati inovativne metode ocjenjivanja učenika koje će se primjenjivati u online učenju i mješovitom učenju.</p> <p>Rekonceptualizirati obrazovanje i ubrzati obrazovni proces – pandemija COVID-19 nam je pružila jedinstvenu priliku za ubrzavanje inovacija i reformi u obrazovnom sektoru.</p> <p>Razmjenjivati iskustva s drugim obrazovnim vlastima u BiH o dobrim praksama i naučenim lekcijama o obrazovanju tokom pandemije COVID-19 kako bi se dodatno poboljšali odgovori obrazovnog sektora.</p>	<p>Podržati obrazovne vlasti u integrisanju mješovitih pristupa učenju u reforme obrazovnog sektora.</p>
--	--	--

<p>OSIGURANJE SIGURNOG POVRATKA U ŠKOLE</p>	<p>U saradnji i koordinaciji sa zdravstvenim i drugim relevantnim vlastima i zainteresovanim stranama, razviti planove ponovnog otvaranja škola u skladu s Okvirom za sigurno otvaranje škola. Prilikom izrade akcionih planova predvidjeti moguće daljnje prekide obrazovnog procesa – ne bi trebalo da postoji samo jedan scenarij za ponovno otvaranje škola.</p>	<p>Podržati obrazovne vlasti u izradi akcionih planova za sigurno otvaranje škola obezbjeđivanjem globalnih i regionalnih resursa.</p> <p>Podržati siguran rad predškolskih ustanova i škola obezbjeđivanjem materijala, opreme i stručnih znanja.</p>
<p>OSIGURANJE ADEKVATNOG FINANSIRANJA OBRAZOVANJA</p>	<p>Mobilisati resurse obezbjeđivanjem i povećanjem obrazovnih budžeta za sigurno otvaranje škola i jačanje otpornosti škola na poremećaje u obrazovnom procesu. Obezbijediti i povećati ciljano finansiranje ranjive djece i mladih.</p>	<p>Pružiti preporuke obrazovnim vlastima za ekonomično sigurno otvaranje škola.</p> <p>Preporučiti donosiocima odluka moguće negativne uticaje smanjenja budžeta za obrazovni sektor i zagovarati neophodnost ulaganja u sigurno otvaranje škola.</p>

DODATAK 1- SPISAK INSTITUCIJA KOJE SU ODGOVORILE NA UPITNIK

1. Ministarstvo civilnih poslova BiH
2. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
3. Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske
4. Ministarstvo za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo Republike Srpske
5. Odjeljenje za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta
6. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona
7. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Posavskog kantona
8. Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona
9. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog kantona
10. Ministarstvo obrazovanja, mladih, nauke, kulture i sporta Bosansko-podrinjskog kantona
11. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona
12. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona
13. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zapadno-hercegovačkog kantona
14. Ministarstvo obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo
15. Ministarstvo nauke, obrazovanja, kulture i sporta Kantona 10

DODATAK 2 - UPITNIK ZA OBRAZOVNE VLASTI U BOSNI I HERCEGOVINI – BRZA PROCJENA STANJA I POTREBA

Održavanje nastave za vrijeme COVID-19 pandemije

Upitnik za obrazovne vlasti u Bosni i Hercegovini- brza procjena stanja i potreba- faza II

Poštovani,

UNICEF je tokom marta mjeseca tekuće godine sproveo brzu procjenu stanja i potreba u obrazovanju u BiH tokom COVID-19 pandemije. Nadležne obrazovne vlasti su dostavile podatke koje je UNICEF upotrijebio za osmišljavanje aktivnosti u cilju neposredne podrške obrazovnim vlastima.

Cijeneći napore obrazovnih vlasti u osiguranju kontinuiteta i kvalitete učenja, svjesni smo da su stanje i potrebe promijenjene, te da postoje mnogobrojne dobre prakse i naučene lekcije koje mogu poslužiti za unapređenje daljnjih aktivnosti.

Shodno, UNICEF i UNESCO sprovode fazu II procjene stanja i potreba u obrazovanju tokom COVID-19 pandemije, te Vas molimo da ispunite upitnik pred vama. Odgovori će doprinijeti daljnjem razumijevanju uticaja pandemije na proces obrazovanja i biti korišteni za planiranje naših daljnjih aktivnosti.

Ljubazno vas molimo da ispunjen upitnik dostavite na e-mail llandzo@unicef.org najkasnije do 18.06.2020. Za sve dodatne upite možete nas kontaktirati na navedenu e-mail adresu ili na broj telefona 062 020 220.

Na ponuđena pitanja je potrebno odgovoriti:

- a) *tako što ćete izabrati jednu (ili gdje je naznačeno više) opcija- označavajući ponuđenu kućicu- ☒*
- b) *tako što ćete upisati odgovor u naznačenom prostoru.*

Molimo da odgovorite na sva ponuđena pitanja, u skladu sa Vašim nadležnostima.

Opći podaci	
1. Naziv administrativne jedinice:	
2. Osoba zadužena za popunjavanje upitnika i kontakt podaci:	Ime i prezime: E-mail: Telefon:
Organizacija nastave tokom pandemije²⁷	
3. Da li su tokom pandemije bile fizički zatvorene sve predškolske ustanove ²⁸ u vašoj administrativnoj jedinici?	Da ☐ Ne ☐
3.a. Ako je odgovor na Pitanje 3 ne , molimo vas da navedete broj predškolskih ustanova koje su bile otvorene:	Broj otvorenih javnih ustanova: Broj otvorenih privatnih ustanova: Ukupno:

²⁷ Pitanje se odnosi na period zabrane kretanja i okupljanja

²⁸ Javne i privatne ustanove

<p>4. Da li je organizovan POO²⁹ putem Interneta za djecu uzrasta od 3 do 6 godina? Ako da, ukratko opišite na koji način je bio organizovan.</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Opišite način:</p>					
<p>5. Da li je organizovan POO putem Interneta za djecu koja pohađaju obavezno predškolsko obrazovanje/pripremni program u godini pred polazak u školu? Ako da, ukratko opišite na koji način je bio organizovan.</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Opišite način:</p>					
<p>6. Navedite broj djece koja su tokom pandemije pohađala POO.</p>		Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Od toga, djeca romske nacionalnosti	Od toga, djeca s poteškoćama/invaliditetom
	Broj djece uzrasta od 3 do 6 godina koja su pohađala otvorene vrtiće ³⁰					
	Broj djece uzrasta od 3 do 6 godina koja su pohađala POO putem Interneta ³¹					

²⁹ Predškolski odgoj i obrazovanje

³⁰ Djeca koja su fizički prisustvovala u vrtićima

³¹ Broj ne uključuje djecu koja su pohađali obavezni/pripremni program

	Broj djece koja su pohađala obavezni/pripremni POO u godini pred polazak u školu putem interneta					
	UKUPNO					
7. Navedite broj djece koja su prekinula pohađati POO tokom pandemije ³² .		Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Od toga, djeca romske nacionalnosti	Od toga, djeca s poteškoćama/invaliditetom
	Broj djece uzrasta od 3 do 6 godina koja su prekinula pohađati POO tokom pandemije ³³					
	Broj djece koja su prekinula pohađati obavezni/pripremni POO u godini pred polazak u školu tokom pandemije					
	UKUPNO					
8. Navedite broj djece u osnovnim i srednjim školama koja su pohađala nastavu putem Interneta tokom pandemije		Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Od toga, djeca romske nacionalnosti	Od toga, djeca s poteškoćama/invaliditetom

³² Odnosi se na djecu koja nisu išla fizički u vrtiće ili pohađala POO putem Interneta

³³ Broj ne uključuje djecu koja su pohađali obavezni/pripremni program

	Broj djece u razrednoj nastavi u osnovnim školama koja su pohađala nastavu putem Interneta					
	Broj djece u predmetnoj nastavi u osnovnim školama koja su pohađala nastavu putem Interneta					
	Broj djece u osnovnim školama za učenike/učenice s poteškoćama u razvoju koja su pohađala nastavu putem Interneta					
	Broj djece u srednjim školama-gimnazijama koja su pohađala nastavu putem Interneta					
	Broj djece u srednjim školama- stručno obrazovanje koja su pohađala nastavu putem Interneta					

	Broj djece u srednjim školama za učenike/učenice s poteškoćama u razvoju koja su pohađala nastavu putem Interneta					
	UKUPNO					
9. Navedite broj djece koja su prekinula pohađati nastavu u osnovnim i srednjim školama tokom pandemije.		Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Od toga, djeca romske nacionalnosti	Od toga, djeca s poteškoćama/invaliditetom
Broj djece u razrednoj nastavi u osnovnim školama koja su prekinula pohađati nastavu						
Broj djece u predmetnoj nastavi u osnovnim školama koja su prekinula pohađati nastavu						
Broj djece u osnovnim školama za učenike/učenice s poteškoćama u razvoju prekinula pohađati nastavu						

	Broj djece u srednjim školama-gimnazijama prekinula pohađati nastavu					
	Broj djece u srednjim školama- stručno obrazovanje prekinula pohađati nastavu					
	Broj djece u srednjim školama za učenike/učenice s poteškoćama u razvoju koja prekinula pohađati nastavu					
	UKUPNO					
10. Navedite broj djece u osnovnim i srednjim školama koja nisu imala pristupa nastavi putem Interneta zbog nedostatka tehnologije i Interneta		Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Od toga, djeca romske nacionalnosti	Od toga, djeca s poteškoćama/ invaliditetom
	Broj djece u osnovnim školama koja nisu imala pristup tehnologiji (npr. laptop, tablet, smartphone)					
	Broj djece u osnovnim školama koja nisu imala pristup Internetu					

	Broj djece u srednjim školama koja nisu imala pristup tehnologiji (npr. laptop, tablet, smartphone)					
	Broj djece u srednjim školama koja nisu imala pristup Internetu					
	UKUPNO					
11. Navedite broj nastavnika/nastavnica koji/e nisu imali/e potrebnu tehnologiju i Internet za sprovedbu online nastave.		Muškarci	Žene	Ukupno		
	Broj nastavnika/nastavnica koji/e nisu imali/e pristup tehnologiji (npr. laptop, tablet, smartphone)					
	Broj nastavnika/nastavnica koji/e nisu imali/e pristup Internetu					
	UKUPNO:					
12. Na koji način je organizovana nastava za djecu koja nisu imala potrebnu tehnologiju/Internet za praćenje online nastave?	Opišite način:					
13. Koje softverske alate i društvene mreže su obrazovne ustanove koristile tokom sprovođenja nastave	Softverski alati/ društvene mreže:	Sve obrazovne ustanove su koristile	Većina obrazovnih ustanova su koristile	Manji broj obrazovnih ustanova su koristile	Obrazovne ustanove nisu koristile	

putem Interneta (<i>npr. MS Teams, Viber, Google Classroom, web platforma, i sl.</i>)? Koliko su bili zastupljeni navedeni alati?	MS Teams	☐	☐	☐	☐
	Google Classroom	☐	☐	☐	☐
	Moodle	☐	☐	☐	☐
	Viber	☐	☐	☐	☐
	Facebook	☐	☐	☐	☐
	Zoom	☐	☐	☐	☐
	Skype	☐	☐	☐	☐
	Web platforma- <i>dopišite koja:</i>	☐	☐	☐	☐
	Drugo- <i>dopišite:</i>	☐	☐	☐	☐
14. Da li je organizovana TV nastava tokom pandemije? Ako da, navedite za koje nivoe obrazovanja ³⁴ .	Da ☐ Ne ☐ Nivoi obrazovanja:				
15. Da li je Ministarstvo izdalo odluke/ smjernice/ instrukcije za sprovođenje nastave putem Interneta? Ako da, navedite koje.	Da ☐ Ne ☐ Ako da, navedite izdate odluke/ smjernice/ instrukcije:				

³⁴ Nivoi obrazovanja: predškolski odgoj i obrazovanje (ISCED 0), razredna nastava (ISCED 1), predmetna nastava u osnovnim školama (ISCED 2), srednješkolsko obrazovanje (ISCED 3)

<p>16. Da li su postojali pravni izazovi u regulaciji sprovođenja nastave putem Interneta? Ako da, navedite koji i na koji način su adresirani.</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Ako da, navedite pravne izazove:</p> <p>Ako da, na koji način su navedeni pravni izazovi adresirani:</p>
<p>17. Na koji način je sprovedeno/ se sprovodi ocjenjivanje učenika i zaključivanje ocjena u školama?</p>	<p>Opišite način:</p>
<p>18. Da li su sprovedene eksterne mature/vrednovanja učenika? Ako da, ukratko opišite kako.</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Opišite način:</p>
<p>19. Na koji način je Ministarstvo pratilo provođenje nastave putem Interneta?</p>	<p>Opišite način:</p>
<p>20. Da li će Ministarstvo sprovesti evaluaciju nastave putem Interneta? Ako da, ukratko opišite kako.</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Opišite način:</p>

<p>21. Da li su sve visokoškolske ustanove u vašoj administrativnoj jedinici prestale sa radom tokom pandemije? Ako da, od kojeg datuma?</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Datum:</p>				
<p>21.a. Ako je odgovor na Pitanje 21 da, molimo vas da navedete broj studenata/studentica koji/e su prekinuli/e pohađati nastavu na visokoškolskim ustanovama tokom pandemije?</p>		Muškarci	Žene	Ukupno	Od toga, studenti/studentice s poteškoćama/invaliditetom
	Broj studenata/studentica koji/e su prekinuli/e pohađati nastavu na visokoškolskim ustanovama tokom pandemije				
<p>22. Da li su uspostavljene nastavne aktivnosti i konsultacije sa predavačima putem Interneta na visokoškolskim ustanovama u vašoj administrativnoj jedinici?</p>	<p>Da- u svim ustanovama ☐</p> <p>Da- u nekim ustanovama ☐</p> <p>Ne ☐</p>				
<p>22.a. Ako je odgovor na Pitanje 22 da, molimo vas da navedete broj studenata koji nisu imali pristup nastavi putem Interneta zbog nedostatka tehnologije i Interneta.</p>		Muškarci	Žene	Ukupno	Od toga, studenti/studentice s poteškoćama/invaliditetom
	Broj studenata/studentica koji/e nisu imali/e				

	<p>pristup tehnologiji (npr. laptop, tablet, smartphone)</p> <p>Broj studenata/studentica koji/e nisu imali/e pristup Internetu</p> <p>UKUPNO</p>					
23. Da li su u toku pandemije izvođene redovne ispitne aktivnosti na visokoškolskim ustanovama?	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p>					
24. Da li je predviđena nadoknada propuštene praktične nastave na visokoškolskim ustanovama? Ako da, ukratko opišite način.	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Opišite način:</p>					
25. Da li će se tekuća akademska godina na visokoškolskim institucijama završiti putem Interneta?	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p>					
Obuke za nastavno osoblje						

26. Da li su organizirane obuke za nastavnike ³⁵ tokom pandemije, u svrhu unapređenja nastave putem Interneta? Ako da, navedite nazive obuka, trajanje i teme.	Da ☐			
	Ne ☐			
	Naziv obuke	Trajanje obuke- sati	Teme obuke	
26.a. Ako je odgovor na Pitanje 26 da , molimo vas da navedete broj nastavnika/nastavnica koji/e su bili/e obuhvaćeni/e obukama.		Muškarci	Žene	Ukupno
	Broj nastavnika/nastavnica koji/e su obuhvaćeni/e obukama:			
	UKUPNO:			
26.b. Ako je odgovor na Pitanje 26 da , molimo vas da navedete ukupan broj nastavnika/nastavnica u vašoj administrativnoj jedinici.		Muškarci	Žene	Ukupno
	Broj nastavnika/nastavnica			
	UKUPNO			

³⁵ Profesori predškolskog odgoja i obrazovanja, razredne i predmetne nastave.

26.c. Ako je odgovor na Pitanje 26 da , molimo vas da označite na koji način su organizovane obuke (moguće je označiti više opcija).	a) Ministarstvo obrazovanja je samostalno organizovalo obuke	☐
	b) Ministarstvo obrazovanja je organizovalo obuke uz donatorska sredstva. <i>Upišite naziv donatora:</i>	☐
	c) Obuke su organizovale organizacije civilnog društva. <i>Upišite naziv organizacije/a:</i>	☐
	d) Drugo. <i>Dopišite:</i>	☐
Organizacija nastave nakon pandemije		
27. Molimo vas da navedete datum od kojeg su predškolske ustanove započele sa redovnim radom nakon pandemije.	Datum:	
28. Molimo vas da navedete glavne izazove u radu predškolskih ustanova nakon pandemije.	Glavni izazovi:	
29. Da li je Ministarstvo izradilo plan za ponovno otvaranje škola? Ako da, molimo da ukratko opišite na koji način će se sprovesti ponovno otvaranje škola.	Da ☐ Ne ☐ Opišite način:	

<p>30. Da li je Ministarstvo upoznato sa smjericama UNICEF-a i UNESCO-a za ponovno otvaranje obrazovnih ustanova nakon pandemije? Ako da, označite jedan ili više navedenih dokumenata s kojima je Ministarstvo upoznato.</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <table border="1" data-bbox="665 386 1885 625"> <tr> <td colspan="2">Ako da:</td> </tr> <tr> <td>a) Odgovor UNESCO-a na COVID-19 u oblasti obrazovanja, Informacija br.7.1.; UNESCO; april 2020.</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>b) Okvir za ponovno otvaranje škola; UNESCO, UNICEF, WB, WFP; april 2020.</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>c) Smjernice za otvaranje predškolskih ustanova nakon pandemije COVID-19; UNICEF; maj 2020.</td> <td>☐</td> </tr> </table>	Ako da:		a) Odgovor UNESCO-a na COVID-19 u oblasti obrazovanja, Informacija br.7.1.; UNESCO; april 2020.	☐	b) Okvir za ponovno otvaranje škola; UNESCO, UNICEF, WB, WFP; april 2020.	☐	c) Smjernice za otvaranje predškolskih ustanova nakon pandemije COVID-19; UNICEF; maj 2020.	☐
Ako da:									
a) Odgovor UNESCO-a na COVID-19 u oblasti obrazovanja, Informacija br.7.1.; UNESCO; april 2020.	☐								
b) Okvir za ponovno otvaranje škola; UNESCO, UNICEF, WB, WFP; april 2020.	☐								
c) Smjernice za otvaranje predškolskih ustanova nakon pandemije COVID-19; UNICEF; maj 2020.	☐								
<p>30.a. Ako je odgovor na Pitanje 30 da, da li je Ministarstvo distribuiralo dokumente obrazovnim ustanovama?</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p>								
<p>Finansiranje</p>									
<p>31. Da li je sektor obrazovanja obuhvaćen planom rebalansa budžeta u vašoj administrativnoj jedinici uslijed posljedica pandemije?</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p>								

<p>31.a. Ukoliko je vaš odgovor na Pitanje 29 da, da li će rebalans uticati na sektor obrazovanja pozitivno ili negativno? Ukratko opišite način na koji će rebalans uticati na sektor obrazovanja.</p>	<p>Pozitivno ☐ (npr. nabavke opreme za online nastavu, zapošljavanje novog osoblja radi tehničkog unaprjeđenja digitalnih platformi, itd.)</p> <p>Negativno ☐ (npr. umanjeње bužetskih stavki, presumjerenje u druge sektore, u odnosu na prvobitnu namjenu)</p> <p>Opišite način:</p>										
<p>32. Da li je u obrazovnim ustanovama došlo do otpuštanja nastavnog osoblja³⁶? Ako da, koji je broj otpuštenih nastavnika/nastavnica?</p>	<p>Da ☐</p> <p>Ne ☐</p> <p>Ako da, koji je broj otpuštenih nastavnika/nastavnica?</p> <table border="1" data-bbox="663 824 1654 1127"> <thead> <tr> <th></th> <th>Broj otpuštenih nastavnika/nastavnica</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Zaposleni po ugovoru o radu na neodređeno vrijeme</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Zaposleni po ugovoru o radu na određeno vrijeme</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Zaposleni po ugovoru o djelu</td> <td></td> </tr> <tr> <td>UKUPNO</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		Broj otpuštenih nastavnika/nastavnica	Zaposleni po ugovoru o radu na neodređeno vrijeme		Zaposleni po ugovoru o radu na određeno vrijeme		Zaposleni po ugovoru o djelu		UKUPNO	
	Broj otpuštenih nastavnika/nastavnica										
Zaposleni po ugovoru o radu na neodređeno vrijeme											
Zaposleni po ugovoru o radu na određeno vrijeme											
Zaposleni po ugovoru o djelu											
UKUPNO											

³⁶ Odnosi se na sve nivoe obrazovanja.

33. Dodatni komentari:	
------------------------	--

Hvala na odgovorima.